

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การนำเสนอข้อมูลในบทนี้ จะเป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตกิจกรรมในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของกลุ่มตัวอย่าง โดยเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล เป็น 4 ตอน

ตอนที่ 1 บริบทของพื้นที่ศึกษา

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของสตรีในพื้นที่ศึกษา

ตอนที่ 3 บทบาทสตรีในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในองค์การบริหารส่วนตำบล

ตอนที่ 4 ปัจจัยที่ทำให้สตรีเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในองค์การบริหารส่วนตำบล

4.1 บริบทของพื้นที่ศึกษา

การนำเสนอเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับบริบทพื้นที่ที่ใช้ศึกษาวิจัย ซึ่งได้ทำการศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จำนวน 4 แห่งจาก 11 แห่งได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อแฮ้ว องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเสด็จ และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเป้า เพื่อให้มองเห็นภาพอย่างชัดเจนในเรื่องที่ตั้ง/สภาพพื้นที่ของทั้ง 4 องค์การบริหารส่วนตำบล และการบริหารการปกครอง

4.1.1 ข้อมูลทั่วไปของตำบลพิชัย

ตำบลพิชัย อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองลำปาง ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 3 กิโลเมตร มีพื้นที่ 89 ตารางกิโลเมตร

ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญคือ แม่น้ำวัง ไหลผ่านทางทิศตะวันตก เป็นการแบ่งแนวเขตระหว่างตำบลพิชัยกับตำบลทุ่งฝาย และตำบลต้นธงชัย ทิศเหนือแบ่งอาณาเขตบริเวณลำห้วยขอนแก่น ซึ่งติดกับตำบลเสด็จ ส่วนทิศตะวันออกส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงชัน การแบ่งอาณาเขตโดยแบ่งตามสันเขาที่สูงชัน ซึ่งติดกับตำบลพระบาท ส่วนทิศใต้แบ่งอาณาเขตโดยแบ่งที่ลำห้วยแม่กะต๊ีบ ซึ่งติดกับตำบลพระบาท นอกจากนี้ยังมีห้วยใจ ห้วยแม่ช่อฟ้า ห้วยวังคาด ห้วยต้นด้อย ฯลฯ เป็นแนวแบ่งเขตระหว่างหมู่บ้านในตำบลอีกด้วย

ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม รับจ้างทั่วไป ค้าขาย รับราชการ พนักงาน-รัฐวิสาหกิจ

การอุตสาหกรรม มีโรงงานขนาดกลาง จำนวน 7 โรง ได้แก่ โรงงานผลิตน้ำดื่ม 2 โรง (น้ำดื่มทิวคอยและน้ำดื่มโพธิ์ทอง) โรงงานบรรจุก๊าซ โรงงานเซรามิก โรงงานล้างดินขาว โรงงานกระดาษ (บริษัทไทยหัวแบริ่ง) และโรงสีข้าว

เศรษฐกิจโดยส่วนรวมขององค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย รายได้ของประชากรส่วนใหญ่มาจาก การประกอบการเกษตรกรรม และรับจ้างควบคู่กันไป โดยเฉลี่ยรายได้ของประชากรโดยรวมประมาณ 35,000 บาท/ครัวเรือน/ปี

การศึกษา มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 แห่งคือ โรงเรียนบ้านปงวัง และสถาบันการศึกษาชั้นสูง 1 แห่งคือ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตลำปาง มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ก.ศ.น.) 1 แห่งคือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ตำบลพิชัย ตั้ง ณ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ได้รับการสนับสนุน ก.ศ.น. 5 แห่ง และได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้าน 1 แห่ง

ด้านสถาบันและองค์กรทางศาสนา มีวัดจำนวน 6 แห่ง ได้แก่ วัดม่อนพระยาเซ่ วัดบ้านต้นดอ้ง วันปงวัง วัดบรรพตสถิตย์ วัดบ้านไร่และ วัดมิ่งเมืองมูล

การสาธารณสุข มีโรงพยาบาลค่ายสุรศักดิ์มนตรี, ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานหมู่บ้าน จำนวน 10 แห่ง และสถานีอนามัยต้นมื่น

การไฟฟ้า และการประปา มีสถานีจ่ายไฟฟ้าย่อยลำปาง การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลพิชัย ทำให้ได้รับการบริการไฟฟ้าประมาณ 90% ของพื้นที่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย และส่วนใหญ่ใช้ประปาหมู่บ้าน มีน้ำประปาจากการประปาส่วนภูมิภาคไหลผ่าน จำนวน 3 หมู่บ้าน

การบริหารการปกครอง

ตำบลพิชัย มีการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3 องค์กรคือ

1) องค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย	มีเนื้อที่การปกครอง	72 ตารางกิโลเมตร
2) เทศบาลตำบลพิชัย	มีเนื้อที่การปกครอง	16.5 ตารางกิโลเมตร
3) เทศบาลนครลำปาง	มีเนื้อที่การปกครอง	0.5 ตารางกิโลเมตร

แบ่งการปกครองออกเป็น 16 หมู่บ้าน ดังนี้

- (1) บ้านพิชัย
- (2) บ้านสามัคคี
- (3) บ้านม่อนเขาแก้ว
- (4) บ้านต้นยาง
- (5) บ้านต้นดอ้ง
- (6) บ้านปงวัง
- (7) บ้านหน้าค่าย,บ้านไร่พัฒนา,บ้านไร่แผ่นดินทอง

- (8) บ้านทรายใต้
- (9) บ้านฝายน้อย
- (10) บ้านไร่ศิลาทอง
- (11) บ้านคอนมุล
- (12) บ้านท่าเตื่อ
- (13) บ้านใหม่พัฒนา
- (14) บ้านต้นมื่น
- (15) บ้านสันติสุข
- (16) บ้านวังชัยพัฒนา

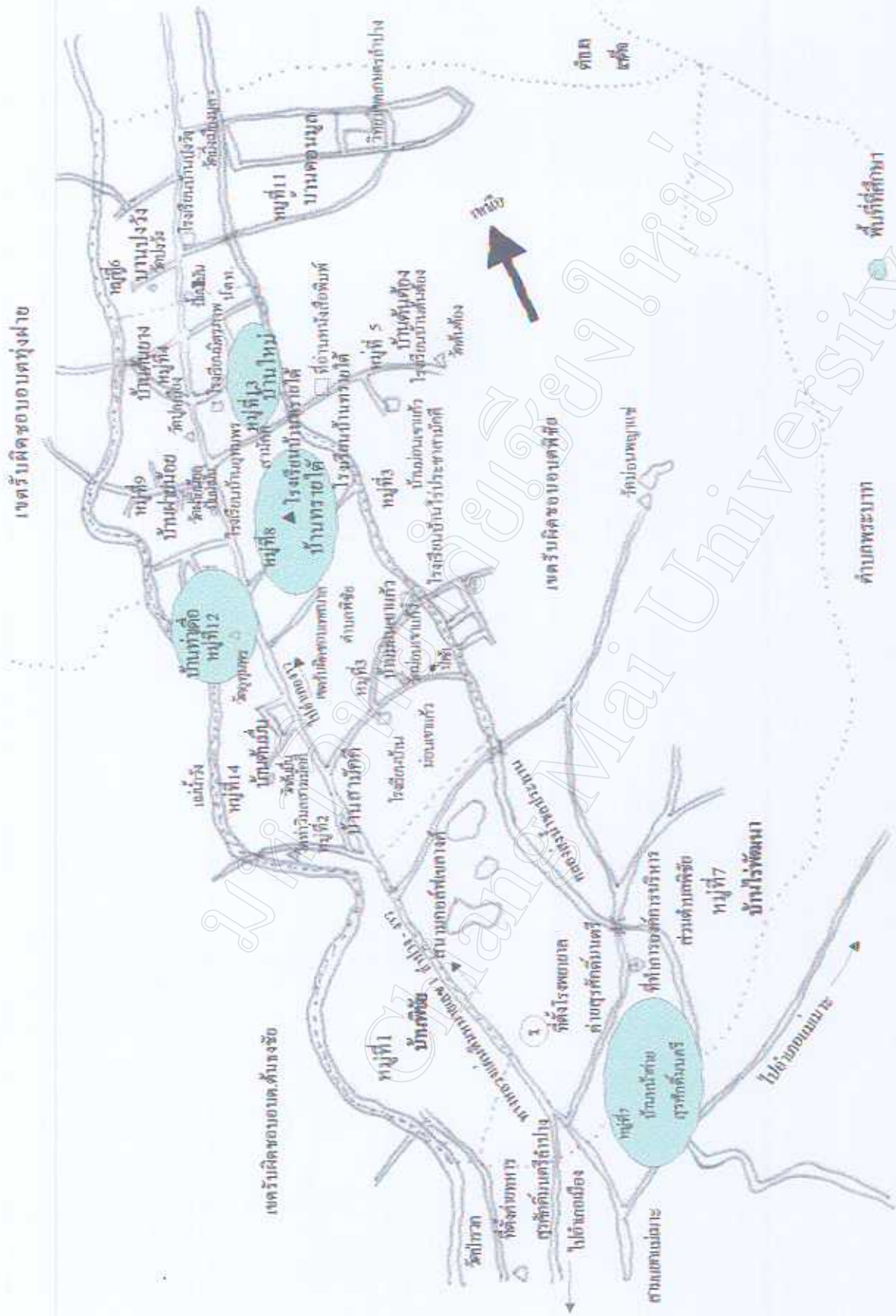
จำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล เต็มทั้งหมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน
ได้แก่ หมู่ที่ 6, 7, 10, 11, 16

จำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล บางส่วน 5 หมู่บ้าน
ได้แก่ หมู่ที่ 1, 2, 5, 8, 13

จำนวนประชากรในเขต องค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งสิ้น 9,285 คน

ประกอบด้วยประชากรชาย	5,174 คน
ประกอบด้วยประชากรหญิง	4,111 คน

แผนที่โดยสังเขป ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย

4.1.2 ข้อมูลทั่วไปของตำบลบ่อแฮ้ว

ตำบลบ่อแฮ้ว มีเขตพื้นที่ติดต่อกับเขตเทศบาลเมืองลำปาง และตำบลบ้านเป่า ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมืองลำปาง และตำบลหนองหล่ม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองประมาณ 6 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 6.34 ตารางกิโลเมตร

ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่เกษตรกรรม บางส่วนมีลักษณะเป็นทุ่งหญ้า มีแหล่งน้ำธรรมชาติ แบ่งออกเป็น 3 แหล่งคือ 1) ลำน้ำ มี 3 แห่ง ได้แก่ ลำน้ำแม่ไพร แม่ น้ำแม่ตุ๋ย และคลองชลประทาน 2) หนองน้ำสาธารณะ มี 1 แห่ง คือสวนสาธารณะหนองกระทิง และ 3) ลำห้วย มี 2 แห่ง ได้แก่ ลำห้วยร่องแคและลำห้วยจี่นาค

ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำนา ทำสวน (มะม่วง-ลำไย) ค้าขาย รับจ้างทั่วไป ลูกจ้างเอกชน และรับราชการ

การอุตสาหกรรม มีโรงงานอุตสาหกรรม (ขนาดใหญ่) จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ โรงงานผลิตอาหารกระป๋อง และโรงงานอุตสาหกรรม(ในครัวเรือน) จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ โรงงานทำกระดาษสา โรงงานเซรามิก โรงงานหล่อไม้เปีย โรงงานทำผักกาดดอง และโรงสีข้าว

เศรษฐกิจ องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อแฮ้วอยู่ในเขตอำเภอเมืองลำปาง การคมนาคมค่อนข้างสะดวก พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตเมือง รายได้ของประชากรส่วนใหญ่จากการประกอบอาชีพที่มีทั้งราชการ ค้าขาย รับจ้างและเกษตร โดยเฉลี่ยประมาณ 50,000 บาทต่อคนต่อปี

การศึกษา มีโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 2 แห่ง, โรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 2 แห่ง ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน จำนวน 1 แห่ง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตลำปาง 1 แห่ง ศูนย์เด็กเล็กของรัฐบาล 3 แห่ง ของเอกชน 1 แห่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จำนวน 2 แห่ง และหอกระจายข่าว จำนวน 2 แห่ง

สถาบันและองค์การศาสนา มีวัดจำนวน 4 แห่ง และมัสยิด จำนวน 1 แห่ง

การสาธารณสุข มีสถานพยาบาล (คลินิก) จำนวน 2 แห่ง, ร้านขายยาแผนปัจจุบัน 2 แห่ง และร้านขายยาแผนโบราณ จำนวน 3 แห่ง

การไฟฟ้าและการประปา มีไฟฟ้าใช้ครบทุกครัวเรือน ยกเว้นไฟฟ้าสาธารณะตามถนนที่ยังขาดแคลนอยู่ สำหรับน้ำประปา ใช้บริการจากการประปาส่วนภูมิภาคจังหวัดลำปางบางส่วน และใช้น้ำประปาในหมู่บ้าน และคลองส่งน้ำชลประทาน

การบริหารการปกครอง

ตำบลบ่อแฮ้ว ประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น 2 รูปแบบ ได้แก่

- 1) องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อแฮ้ว
- 2) เทศบาลตำบลบ่อแฮ้ว

แบ่งการปกครองออกเป็น 17 หมู่บ้านดังนี้

- (1) บ้านป่าเหียง
- (2) บ้านบ่อแฮ้ว
- (3) บ้านทุ่งโค้ง
- (4) บ้านท่าข้าว
- (5) บ้านน้ำโท้ง
- (6) บ้านดงม่อนกระทิง
- (7) บ้านฮ่องกอก
- (8) บ้านทับหมาก
- (9) บ้านท่าล้อ
- (10) บ้านปงท่าข้าว
- (11) บ้านป่ายะ
- (12) บ้านเขลาคู่ทอง
- (13) บ้านน้ำโท้งอุดมพร
- (14) บ้านม่วงแจว
- (15) บ้านดงสันเงิน
- (16) บ้านสายลมจอย
- (17) บ้านพรประสิทธิ์

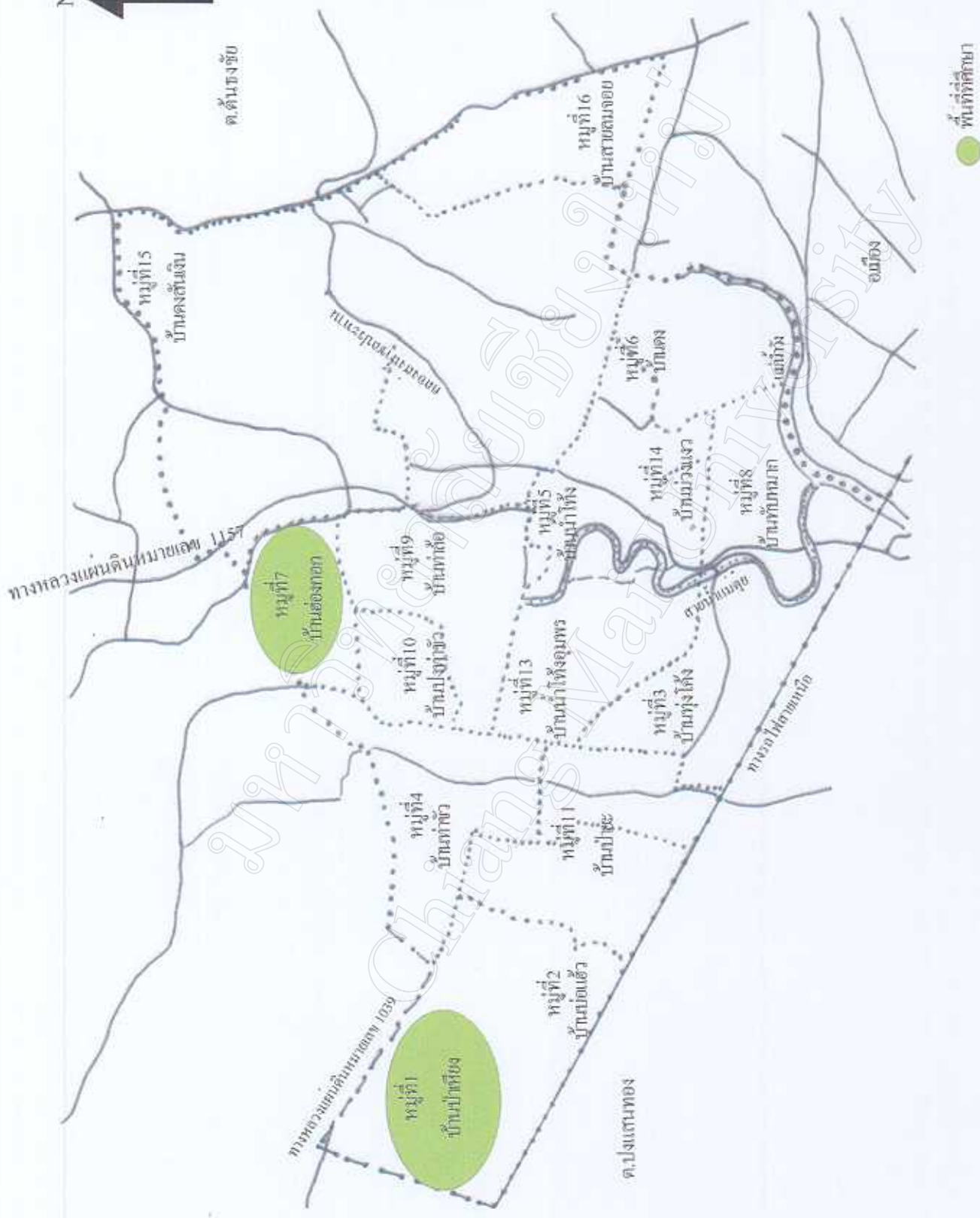
จำนวนหมู่บ้านในเขต องค์การบริหารส่วนตำบล เต็มทั้งหมู่บ้าน 6 หมู่บ้าน
ได้แก่ หมู่ที่ 1, 7, 10, 15, 16, 17

จำนวนหมู่บ้านในเขต องค์การบริหารส่วนตำบล บางส่วน 5 หมู่บ้าน
ได้แก่ หมู่ที่ 4, 5, 6, 9, 12

จำนวนประชากรในเขต องค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งสิ้น 7,245 คน

ประกอบด้วยประชากรชาย	3,591 คน
ประกอบด้วยประชากรหญิง	3,655 คน

แผนที่โดยสังเขป ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อแฮ้ว

4.1.3 ข้อมูลทั่วไปของตำบลบ้านเป่า

ตำบลบ้านเป่า มีพื้นที่ด้านทิศเหนือติดต่อกับตำบลบ้านเอื้อม ทิศใต้ติดต่อกับตำบลบ่อแฮ้ว ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลต้นธงชัย อำเภอเมืองลำปาง และทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลหนองหล่ม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง มีพื้นที่ประมาณ 103.167 ตารางกิโลเมตร (113,948 ไร่)

ลักษณะพื้นที่โดยมากเป็นที่ราบ อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้จำพวกไม้ยาง และไม้เป่า มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ลำน้ำแม่ไพร, ลำน้ำแม่ต้า, ลำน้ำแม่ต๋อย และลำน้ำแม่ก้ง

ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม รับจ้างทั่วไป ค้าขาย รับราชการและพนักงาน รัฐวิสาหกิจ ลูกจ้างเอกชน ฯลฯ

อุตสาหกรรม มีโรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 2 แห่ง และโรงงานขนาดย่อม ได้แก่ โรงสีข้าว จำนวน 3 แห่ง และโรงงานทำอิฐมอดู จำนวน 2 แห่ง

เศรษฐกิจ รายได้ส่วนใหญ่ของประชากรจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉลี่ย ประมาณ 35,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี

การศึกษา มีโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 4 แห่ง โรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 1 แห่ง ศูนย์เด็กเล็กและศูนย์รับเลี้ยงเด็ก เป็นของรัฐบาลจำนวน 7 แห่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จำนวน 6 แห่ง หอกระจายข่าว จำนวน 10 แห่ง และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จำนวน 1 แห่ง

สถาบันและองค์การศาสนา มีวัดและสำนักสงฆ์รวมจำนวน 10 แห่ง และ โบสถ์คริสต์จักร จำนวน 1 แห่ง

การสาธารณสุข มีสถานีอนามัยประจำตำบล จำนวน 2 แห่ง ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน จำนวน 9 แห่ง

การไฟฟ้า และการประปา มีไฟฟ้าจากการไฟฟ้าเข้าถึง 11 หมู่บ้าน แต่ยังคงขาดแคลนไฟฟ้า สาธารณะตามถนนภายในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ใช้น้ำจากน้ำประปาหมู่บ้านจำนวน 8 แห่ง นอกจากนั้นเป็นน้ำจากบ่อบาดาล บ่อโยก และบ่อน้ำตื้นที่ขุดเอง

การบริหารการปกครอง

ตำบลบ้านเป่า ประกอบด้วยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 2 รูปแบบ ได้แก่

1) องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเป่า

2) เทศบาลตำบลบ้านเป่า

แบ่งการปกครองออกเป็น 11 หมู่บ้านดังนี้

- (1) บ้านแค
- (2) บ้านทุ่งม่านเหนือ
- (3) บ้านแม่ก้ง
- (4) บ้านเหล่า

- (5) บ้านเป่า
- (6) บ้านใหม่-สบก้ง
- (7) บ้านบ่อหิน
- (8) บ้านหนองร่อง
- (9) บ้านหัวทุ่ง
- (10) บ้านสบไพร
- (11) บ้านทุ่งม่านพัฒนา

ซึ่งอยู่ในเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเป่าเต็มทั้ง 11 หมู่บ้าน

จำนวนประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งสิ้น 7,470 คน

ประกอบด้วยประชากรชาย 3,693 คน

ประกอบด้วยประชากรหญิง 3,777 คน

แผนที่โดยสังเขป ดังภาพที่ 3

4.1.4 ข้อมูลทั่วไปของตำบลบ้านเสด็จ

ตำบลบ้านเสด็จ มีพื้นที่ด้านทิศเหนือติดต่อกับตำบลบ้านแลง ทิศใต้ติดต่อกับตำบลพิชัย ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลบ้านคง และทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลบุญนาคนพัฒนาและตำบลทุ่งฝ้าย อำเภอเมืองลำปาง มีพื้นที่ประมาณ 84 ตารางกิโลเมตร

ลักษณะพื้นที่ ภูมิประเทศในเขตตำบลบ้านเสด็จ สามารถจำแนกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ บริเวณที่ลาดชันและที่ราบลุ่ม มีแนวเขาที่ผ่านคือ ผิบน้ำกลาง วางตัวในแนวเหนือ-ใต้ แบ่งเขตตำบลบ้านเสด็จออกจากตำบลบ้านคงอำเภอแม่เมาะ

สภาพภูมิอากาศจัดอยู่ในภูมิอากาศเขตร้อนแบบสะวันนาหรือร้อนชื้น อุณหภูมิสูงสุดโดยเฉลี่ยในเดือนเมษายนและต่ำสุดในเดือนมกราคม ปริมาณน้ำฝนอยู่ในระดับค่อนข้างสูง สำหรับระดับความลาดชันจะอยู่บริเวณด้านทิศตะวันออกของตำบล ซึ่งบางส่วนอยู่ในเขตป่าสงวน ป่าแม่ยาง-แม่อาจ โดยมีระดับความลาดชันในระดับสูงที่ 16-35%

ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไป

อุตสาหกรรม มีโรงงานไม้แปรรูป จำนวน 1 แห่ง โรงงานเชื่อมและโรงเหล็ก จำนวน 2 แห่ง โรงงานทำอิฐบล็อก จำนวน 2 แห่ง โรงงานทำน้ำแข็ง จำนวน 1 แห่ง และโรงสีข้าว จำนวน 5 แห่ง

เศรษฐกิจ รายได้ส่วนใหญ่ของประชากรมาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และรับจ้างทั่วไป โดยเฉลี่ยมีรายได้ประมาณ 38,000 บาทต่อคนต่อปี

การศึกษา มีโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 5 แห่ง โรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 1 แห่ง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จำนวน 1 แห่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จำนวน 5 แห่ง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 5 แห่ง

สถาบันและองค์การศาสนา มีวัดจำนวน 9 แห่ง และสำนักสงฆ์ จำนวน 1 แห่ง

การสาธารณสุข มีสถานพยาบาลเอกชน จำนวน 1 แห่ง และสถานีอนามัยประจำตำบลหรือหมู่บ้าน จำนวน 3 แห่ง

การไฟฟ้า และการประปา มีไฟฟ้าเข้าถึงจำนวน 13 หมู่บ้าน สำหรับน้ำประปาส่วนใหญ่ใช้น้ำประปาหมู่บ้าน นอกจากนั้นใช้น้ำจากบ่อบาดาล บ่อน้ำตื้น และคลองชลประทาน

การบริหารการปกครอง

ตำบลบ้านเสด็จ ประกอบด้วยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 2 รูปแบบ ได้แก่

- 1) องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเสด็จ
- 2) เทศบาลตำบลบ้านเสด็จ

แบ่งการปกครองออกเป็น 13 หมู่บ้านดังนี้

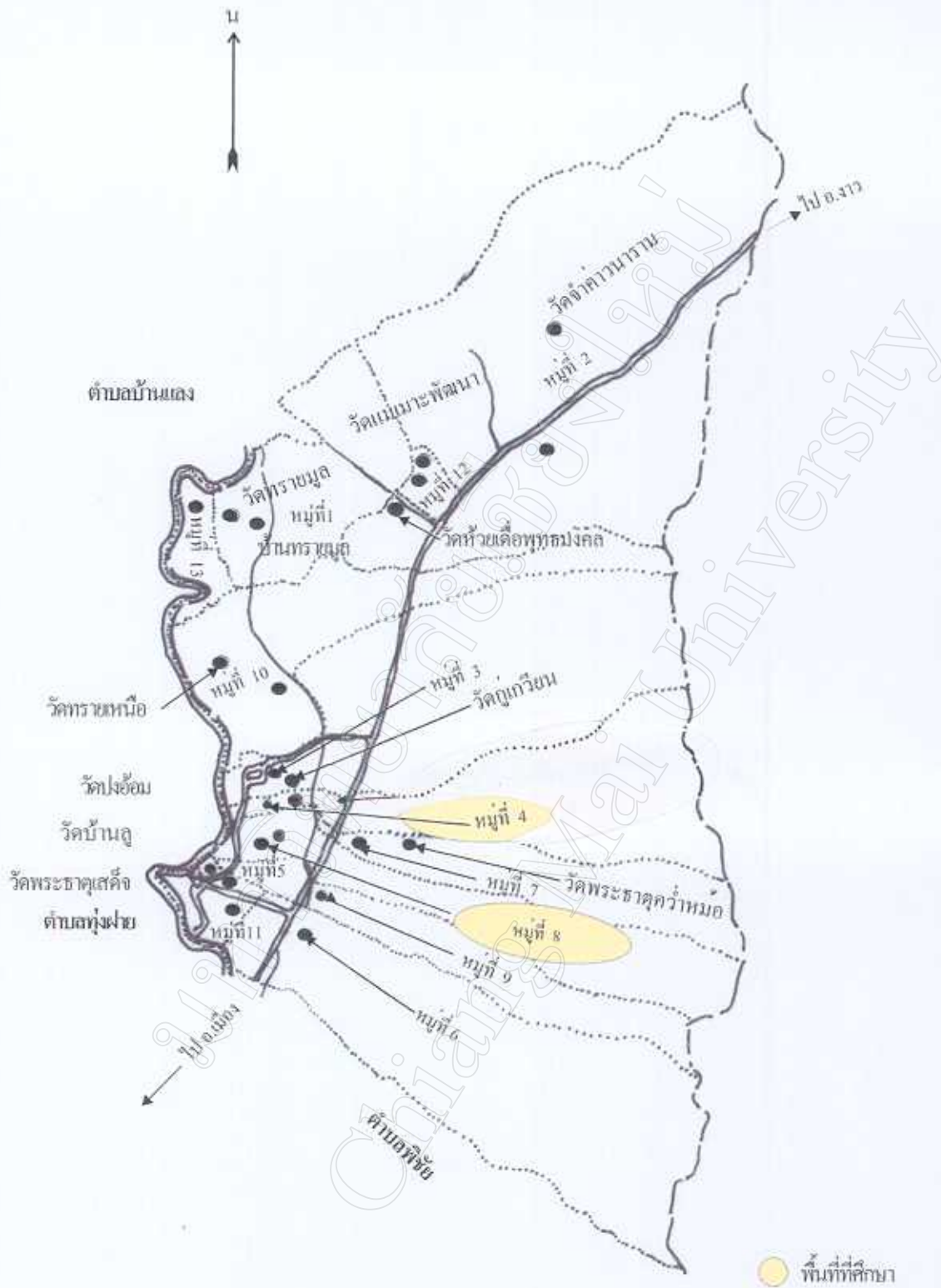
- (1) บ้านทรายมูล
- (2) บ้านจำค่า

- (3) บ้านทรายทอง
- (4) บ้านปงอ้อม
- (5) บ้านเสด็จ
- (6) บ้านห้วยยาง
- (7) บ้านห้วยน้ำเค็ม
- (8) บ้านลู่เหนือ
- (9) บ้านลู่ใต้
- (10) บ้านทรายทองพัฒนา
- (11) บ้านปงชัย
- (12) บ้านเมาะพัฒนา
- (13) บ้านทรายมูลพัฒนา

ซึ่งอยู่ในเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเสด็จเต็มทั้ง 13 หมู่บ้าน
จำนวนประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเสด็จ รวมทั้งสิ้น 10,943 คน

ประกอบด้วยประชากรชาย	5,424 คน
ประกอบด้วยประชากรหญิง	5,519 คน

แผนที่โดยสังเขป ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แสดงพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเสด็จ

จากบริบทของพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นข้อมูลทั่วไปขององค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย ตำบลบ้านเป้า ตำบล บ่อแก้ว และตำบลบ้านเสด็จพบว่า มีลักษณะคล้าย ๆ กันเกือบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา เศรษฐกิจ การอุตสาหกรรม การประกอบอาชีพ สถาบันองค์การศาสนา และการสาธารณสุข ซึ่งบ่งบอกถึงปัจจัยที่รัฐต้องการให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นมีคุณภาพชีวิตที่ดีและใกล้เคียงกัน เว้นเพียงแต่การบริหารการปกครอง ที่มีการจำแนกแตกต่างกันออกไป ดังที่พบว่า ตำบลพิชัยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแบ่งเป็น 3 องค์กรซึ่งเทศบาลนครลำปาง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตำบลพิชัย พบว่า ลักษณะการทำงานของตำบลพิชัย จะมีรายละเอียดและขั้นตอนการทำงานที่ซับซ้อนมากกว่าตำบลอื่น ๆ ที่มีการบริหารงานโดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2 องค์กร ที่มีการบริหารงานโดยองค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลตำบล ทำให้ลดความยุ่งยากในการทำงาน และการบริหารการปกครองโดยมีหน่วยงานเดียวเป็นศูนย์กลาง ทำให้การขอร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ สะดวกซึ่งได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชนนั้น ๆ อย่างเต็มที่ แต่ทั้งนี้การที่ตำบลพิชัยมีการบริหารการปกครอง โดยมีเทศบาลนครลำปางมีส่วนร่วมนั้นทำให้ตำบลพิชัยได้รับการพัฒนาและสร้างความเจริญ เป็นเหตุให้ประชากรในท้องถิ่นมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าตำบลอื่นๆ

4.2 ข้อมูลพื้นฐานของสตรีในพื้นที่ศึกษา

จากการศึกษาพบว่า สตรีทั้ง 9 คน มีสถานภาพสมรสจำนวน 8 คน สถานภาพโสดจำนวน 1 คน สตรีโดยส่วนใหญ่มีบุตรจำนวน 2 คน รองลงไปสตรี 2 คนมีจำนวนบุตร 1 คน และมีสตรีเพียงหนึ่งคนที่มีจำนวนบุตร 3 คน ระดับการศึกษาของสตรีโดยส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นต่ำประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 3 คน ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 1 คน อนุปริญญาจำนวน 1 คน และมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 4 คน สตรีที่ศึกษาประกอบอาชีพ ค้าขาย จำนวน 5 คน ทำนา-ทำสวน จำนวน 2 คน และประกอบอาชีพรับจ้าง และมีธุรกิจส่วนตัว อย่างละ 1 คน ตำแหน่งหน้าที่ของสตรีที่ศึกษาส่วนใหญ่ เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 5 คน ในจำนวนนี้มีสตรีจำนวน 2 คนที่มีตำแหน่งเป็นประธานกลุ่มอาชีพด้วย รองลงไปมีตำแหน่งหน้าที่เป็นประธานกลุ่มอาชีพ จำนวน 3 คน และประธานกลุ่มแม่บ้าน จำนวน 2 คน และมีอายุตั้งแต่ 35 ปี จนถึง 60 ปี โดยมีช่วงอายุระหว่าง 35 – 40 ปีจำนวน 3 คน และช่วงอายุระหว่าง 40 ปีขึ้นไปจนถึง 60 ปี จำนวน 6 คน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลพื้นฐานของสตรีในองค์การบริหารส่วนตำบล

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	อายุ	สถานภาพ	อาชีพ	ตำแหน่ง	การศึกษา
1	น.ส. ศิริพร ปัญญาเสน	39	โสด	รับจ้าง	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล พิชัย	มัธยมศึกษาปีที่ 6 กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี
2	นางสมพร ยาคี	43	สมรส	ค้าขาย	ประธานกลุ่มอาชีพตำบลพิชัย	มัธยมศึกษาปีที่ 3
3	นางนวลจันทร์ รักษ์ธรรม	35	สมรส	ทำสวน	ประธานกลุ่มเครือข่ายตำบลพิชัย	ประถมศึกษาปีที่ 4 กำลังศึกษาต่อ การศึกษานอกโรงเรียน
4	นางทองใบ มณีฝัน	45	สมรส	ทำสวน - ทำนา	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย และประธานกลุ่มอาชีพ	มัธยมศึกษาปีที่ 6
5	นางมาลณี ปิ่นสวย	42	สมรส	ค้าขาย	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเสด็จ	มัธยมศึกษาปีที่ 6 กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี
6	นางปิ่น วงศ์ศรี	60	สมรส	ค้าขาย	ประธานกลุ่มแม่บ้านสับปะรด บ้านเสด็จ	ประถมศึกษาปีที่ 4
7	นางมณฑิยา ตากัน	43	สมรส	ธุรกิจส่วนตัว	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเป่าและประธานกลุ่มอาชีพ	มัธยมศึกษาปีที่ 6
8	นางพรณี จอมอินดา	48	สมรส	ค้าขาย	ประธานกลุ่มแม่บ้านหน่อไม้เป็ด	ประถมศึกษาปีที่ 4
9	นางเครือวัลย์ ปุหนุก	38	สมรส	ค้าขาย	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลป่อแต้ว	อนุปริญญา

4.3 บทบาทสตรีในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมใน องค์การบริหารส่วนตำบล

4.3.1 สถานภาพทางสังคมของสตรี

จากการศึกษาพบว่า สตรีจำนวน 8 คน สมรสมีครอบครัวแล้ว อีก 1 คนยังไม่ได้สมรส สตรีที่มีสถานภาพสมรสมักจะได้รับการยอมรับ และเชื่อถือในชุมชนและสังคม เนื่องจากคนในชุมชนจะเห็นว่าการศึกษาที่สตรีที่สมรส จะมีความพร้อมในเรื่องของฐานะทางเศรษฐกิจ การได้รับการสนับสนุนจากสามี และบุตร ให้เข้าไปทำกิจกรรมชุมชน อีกทั้งมีวุฒิภาวะที่มากพอในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ เนื่องจากเป็นวัยที่ผ่านการมีประสบการณ์ในเรื่องอาชีพ การงาน การวางตัวในสังคม การเรียนรู้ ทำให้สถานภาพทางสังคมของสตรีเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่เป็นตัวตัดสินใจให้สตรีเข้าไปมีส่วนร่วม ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สตรีที่สมรสและสามีมีตำแหน่งหน้าที่ในชุมชนเช่น เป็นผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนัน ตำแหน่งประธานแม่บ้าน หรือกลุ่มอาชีพ จะได้รับโดยตำแหน่งตามสามีด้วยเช่นกัน ดังเช่น นางปิ่น วงศ์ศรี และนางพรรณี จอมอินตา ที่มีสามีเป็นผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทำให้นางปิ่น วงศ์ศรีและนางพรรณี จอมอินตา ได้รับแต่งตั้งให้เป็นประธานกลุ่มแม่บ้านในองค์การบริหารส่วนตำบลดังกล่าว แต่ทั้งนี้สถานภาพสมรสของสตรี ทั้ง 8 คนไม่ส่งผลกระทบต่อนางสาวศิริพร ปัญญาเสนที่ไม่ได้สมรสเนื่องจากลักษณะนิสัยส่วนตัวของเธอ เป็นคนที่มีบุคลิกของความเป็นผู้นำ และเชื่อมั่นในตัวเองสูง อีกทั้งทำงานให้กับชุมชนมาโดยตลอด จึงเป็นที่ยอมรับในชุมชนและสังคมโดยที่ชาวบ้านไม่ได้สนใจว่าเธอจะสมรสหรือไม่ ชาวบ้านจะดูผลงานของเธอ ซึ่งเธอสามารถทำงานให้กับชุมชนได้อย่างเต็มที่

สำหรับสตรีที่มีการสมรสแล้วพบว่า มีความสามารถในการบริหารเวลาเป็นอย่างดีในการดูแลครอบครัว และทำกิจกรรมให้กับชุมชน จากการศึกษาพบว่า สตรีจะใช้เวลาในการดูแลครอบครัวในช่วงเช้า และหาเวลาทำงานให้กับชุมชนในช่วงบ่ายถึงเย็น ซึ่งการทำกิจกรรมภายในชุมชนส่วนใหญ่แล้วจะเริ่มต้นในเวลาดังกล่าว เพราะชาวบ้านในพื้นที่ที่ศึกษา จะมีอาชีพเกษตรกรรม และรับจ้าง จึงมีเวลาว่างในช่วงเวลาดังกล่าว จึงไม่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของสตรี แต่ถึงกระนั้นหากมีกิจกรรมในช่วงเช้า สตรีก็สามารถปลีกเวลาให้กับชุมชนได้เช่นกัน นอกจากนี้ยังพบว่า ส่วนใหญ่แล้วจะมีบุตรที่เริ่มโตสามารถดูแลตัวเองและดูแลบ้านแทนได้ จึงไม่สร้างภาระให้กับสตรีเหล่านั้น

ดังนั้น สถานภาพทางสังคมของสตรีจึงถือว่ามีผลต่อบทบาทของสตรีในการจัดการทรัพยากรคุณภาพและสิ่งแวดล้อม ในองค์การบริหารส่วนตำบล ดังที่ศึกษาพบว่า ตัวแปรทั้งสามด้านในเรื่องการสมรส การมีตำแหน่งหน้าที่โดยอาศัยสามี และการบริหารเวลา จะเป็นแรงผลักดันให้สตรีที่มีสถานภาพสมรสจะมองว่า มีความพร้อม และมีความรับผิดชอบเพียงพอที่เข้ามาทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับชุมชน สามารถแบ่งเวลาในการดูแลครอบครัวและเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ทั้งนี้สืบเนื่องจากสามีของสตรีที่สมรสเห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนภรรยา ทำให้สตรีได้รับโอกาสในการเข้าร่วม

กิจกรรมต่าง ๆ ส่งผลให้สตรีมีผลงานและบทบาทจนเป็นที่ยอมรับในชุมชน เว้นเพียงแต่ว่าลักษณะบุคลิกส่วนตัวของสตรีที่มีความเป็นผู้นำสูง กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก และร่วมทำกิจกรรมในชุมชนมาตั้งแต่ต้น ถึงแม้จะสมรสหรือไม่สมรสก็ตาม คนในชุมชนก็ให้การยอมรับและเคารพเชื่อถือเช่นกัน

4.3.2 ตำแหน่งหน้าที่ของสตรีในหมู่บ้าน

จากการศึกษาพบว่า สตรีที่มีตำแหน่งหน้าที่เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หรือเคยทำงานในองค์การบริหารส่วนตำบลมาก่อน จะได้รับการอบรม และผ่านกระบวนการเรียนรู้จากหน่วยงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ดังที่พบว่า นางสาวศิริพร ปัญญาแสน นางทองใบ มณีพันธ์ นางมาลูลี ปั่นสวย นางมณฑิธร ตากัน และนางเครือวัลย์ ปุหนุก ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งนางสมพร ยาดี เคยเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมาก่อน ทำให้สตรีเหล่านี้มีความรอบรู้ในการทำงาน และมีประสบการณ์เกี่ยวกับงานด้านอื่น ๆ ที่ไม่ใช่แค่การพัฒนาอาชีพ หรือการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ดั่งกรณีนางมาลูลี ปั่นสวย มีประสบการณ์ในการทำงานด้านกลุ่มอาชีพ เมื่อมีโอกาสเข้ามาเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้นางได้มีโอกาสทำงานในด้านการศึกษา และการก่อสร้าง จากผลงานสร้างถนนเข้าในหมู่บ้านที่นางเป็นแกนนำทำให้หมู่บ้านมีถนนคอนกรีตใช้ ซึ่งนางมาลูลี ปั่นสวยกล่าวว่า หากไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล คงไม่มีโอกาสสร้างผลงานให้กับชุมชนได้มากเท่านี้มาก่อน ซึ่งนางเล่าว่ากว่าจะได้ถนนคอนกรีตเข้าในหมู่บ้านนี้ยากลำบากมาก นางได้เขียนโครงการเพื่อของบประมาณผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล ก็ไม่ได้รับอนุมัติ นางจึงนำโครงการดังกล่าวไปขอที่ศูนย์ปฏิบัติการเร่งรัดพัฒนาชนบทบ้างก็ไม่ได้รับอนุมัติเช่นกัน นางมาลูลี ปั่นสวย กล่าวว่านางไม่ย่อท้อ ยังมีกำลังใจที่จะทำต่อให้เป็นผลสำเร็จ เนื่องจากเห็นผู้เฒ่า ผู้แก่ เด็กเล็ก ๆ ต้องเดินลุยโคลนเกือบครึ่งน่อง เวลาฝนตกเข้าไปในหมู่บ้าน นางจึงนำโครงการพร้อมภาพถ่ายและเอกสารเท่าที่คิดว่าจะทำให้โครงการผ่าน ส่งไปยังสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัด และในที่สุดโครงการของนางก็ได้รับอนุมัติโดยได้งบประมาณสองล้านบาท ในการก่อสร้างถนนสายนี้ ซึ่งนางเป็นผู้รับผิดชอบโครงการได้กล่าวถึงการสร้างถนนที่บางครั้งก็มีอุปสรรค เพราะมีคนบางพวกคอยใส่ร้ายว่านางได้รับเงินส่วนแบ่งดังกล่าว แต่ทั้งนี้นางไม่ได้กล่าวโต้ตอบไปเพียงแต่แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ และคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อความสุจริต โปร่งใส และผลงานดังกล่าวทำให้นางเป็นที่ยอมรับและเชื่อถือในชุมชนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิงต่างก็ยอมรับนางด้วยกันทั้งสิ้น

นอกจากนี้ยังพบว่า การมีตำแหน่งหน้าที่ของสตรีในชุมชน เป็นส่วนช่วยให้สตรีมีการพัฒนาศักยภาพสูงขึ้น พบว่าสตรีโดยส่วนใหญ่จะเคยดำรงตำแหน่งในหลาย ๆ ตำแหน่งในชุมชนของตน ไม่ว่าจะเป็นประธานกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ หรือกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข เว้นแต่นางพรรณนิจอมอินตา และนางปิ่น วงศ์ศรี ที่มีตำแหน่งเป็นประธานกลุ่มแม่บ้านโดยตำแหน่งจากการที่สามีของ

พวกนางเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้ใหญ่บ้าน ถึงแม้สตรีทั้งสองจะไม่เคยดำรงตำแหน่งด้านอื่น ๆ แต่กิจกรรมหรือกลุ่มแม่บ้านที่นางรับผิดชอบก็มีส่วนช่วยให้นางมีประสบการณ์ในการทำงาน และเป็นที่ยอมรับในชุมชนเช่นกัน ดังที่พบว่า เมื่อสตรีดังกล่าวขอความร่วมมือจากสมาชิกกลุ่ม หรือคนในชุมชน ในร่วมกันทำกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ทุกคนจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ดังที่องค์การบริหารส่วนตำบล มีโครงการปลูกต้นไม้ โดยขอความร่วมมือมายังคนในชุมชน สตรีเหล่านี้จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ดังนั้น ตำแหน่งหน้าที่ของสตรีในชุมชนมีผลต่อบทบาทการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในองค์การบริหารส่วนตำบล ดังที่พบว่า สตรีที่เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล มีโอกาสทำงานให้กับชุมชนและสามารถพัฒนาชุมชนของตนเองได้มากกว่าสตรีที่มีตำแหน่งหน้าที่เป็นกลุ่มแม่บ้านหรือกลุ่มอาชีพ ฯลฯ ในชุมชน เนื่องจากสตรีเหล่านี้สามารถเขียนโครงการต่าง ๆ เพื่อขอยกงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล เข้ามาพัฒนาชุมชนของตนได้ ทั้งนี้โอกาสการเข้ามาทำงานเทียบเท่ากับชายในองค์การบริหารส่วนตำบล จึงถือว่าเป็นการเปิดโอกาสให้สตรีเข้ามาแสดงความสามารถ และศักยภาพของสตรีให้สังคมยอมรับมากขึ้น

4.3.3 องค์กรหรือกลุ่มต่าง ๆ ที่ชุมชนตั้งขึ้น

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีการตั้งกลุ่มต่าง ๆ โดยที่สตรีเป็นผู้ดูแลและรับผิดชอบนั้นจะเป็นด้านอาชีพ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเรื่องอาชีพเสริม ซึ่งมีการแบ่งแยกหน้าที่ของหญิงและชายไว้อย่างชัดเจน พบว่าในแต่ละพื้นที่ที่ศึกษาผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจะเป็นชาย และผู้ชายมีกลุ่มของตนเอง ที่จะรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับชุมชนรวมถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนซึ่งส่วนใหญ่ผู้ชายจะเป็นผู้รับหน้าที่ความรับผิดชอบในด้านนี้ ส่วนผู้หญิงจะมีกลุ่มแม่บ้าน หรือกลุ่มอาชีพที่ต้องรับผิดชอบ ดังที่กลุ่มอาชีพทอผ้าดินจกของ นางมณฑิธร ดากัน เมื่อมีกิจกรรมในชุมชนเช่นกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ผู้หญิงมักจะถูกกำหนดให้มีบทบาทในเรื่องของการเป็นแม่บ้าน การปรุงอาหาร การล้างอาหาร การดูแลเรื่องความสะอาด ฯลฯ ในความเป็นจริงแล้วบางครั้งกลุ่มต่าง ๆ ที่สตรีได้จัดตั้งขึ้นสามารถเข้าไปมีบทบาทในด้านอื่นเช่นกัน โดยให้ความสนับสนุนเรื่องของงบประมาณหรือข้าวของเครื่องใช้ ซึ่งกลุ่มอาชีพของนางมณฑิธร ดากัน ให้การสนับสนุนโดยการหาเงินมาสร้างสนามฟุตบอลให้กับหมู่บ้าน และให้เงินสนับสนุนโครงการต่อต้านยาเสพติด ฯลฯ และกลุ่มอาชีพลับประดของนางมาลิตี ปั้นสวย ที่เข้าไปร่วมกิจกรรมกีฬาจัดการแข่งขันกีฬาฟุตบอลขึ้นในหมู่บ้าน จนนางมาลิตี ปั้นสวย ได้รับการยอมรับให้เป็นประธานชมรมกีฬาฟุตบอลของหมู่บ้านดังกล่าว

ดังนั้นพบว่า หากกลุ่มต่าง ๆ ที่สตรีจัดตั้งขึ้นมีโอกาสส่งเสริมและเข้าร่วมกิจกรรมด้านอื่น ๆ ที่ไม่ใช่กิจกรรมของตนเอง จะทำให้กลุ่มเกิดความเข้มแข็ง และแสดงถึงพลังอำนาจของสตรีที่จะเข้าไปร่วมกิจกรรมสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้เช่นกัน นอกจากนี้พบว่า กลุ่มจะเกิดความเข้มแข็งและเป็นพลังได้ขึ้นกับผู้นำกลุ่มที่กล้าเข้าไปเผชิญหน้า หรือกล้าที่จะเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จนได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน

4.3.4 กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของสตรี

1) การบริหารจัดการ ซึ่งมีกระบวนการของแผนปฏิบัติการเพื่อจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม 3 ขั้นตอนคือ การจัดทำแผนปฏิบัติการฯ การปฏิบัติโครงการตามแผนปฏิบัติการฯ และการติดตามประเมินผลตามแผนปฏิบัติการฯ ซึ่งจากรายละเอียดดังกล่าว องค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย มีโครงการกำจัดขยะและจัดหาสถานที่ทิ้งขยะ รวมถึงโครงการหารถเก็บขยะในชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเป่า มีโครงการกำจัดหอยเชอรี่ (ภาคผนวก ค) องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเสด็จ มีโครงการกำจัดขยะมูลฝอยชุมชน-โดยชุมชน (ภาคผนวก ข) องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อแฮ้ว มีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำธรรมชาติ ตามแนวแผนพัฒนาตำบล ในเรื่องการส่งเสริม คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม รวมถึงโครงการตามพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (ภาคผนวก ก) คือ โครงการปลูกต้นไม้สองข้างถนน สถานที่สำคัญและพื้นที่ระบบนิเวศต้นน้ำ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 (พ.ศ. 2542 – 2544) ซึ่งโครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่ทุกองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับมาเพื่อปฏิบัติในทุก ๆ องค์การบริหารส่วนตำบล จากโครงการที่มีอยู่ในแผนสิ่งแวดล้อม ในทุกองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น โดยส่วนใหญ่องค์การบริหารส่วนตำบล ได้ดำเนินการโดยเข้าสับทบกับเทศบาลตำบล ในโครงการตามพระราชเสาวนีย์ฯ อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเป่า สนับสนุนให้ชาวบ้านทำสวนหย่อม ไม้ดอกไม้ประดับ เนื่องจากพื้นที่ป่าในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเป่ามีความหนาแน่น อีกทั้ง 2 ข้างทางไม่สามารถปลูกต้นไม้ยืนต้นได้เพราะจะทำให้ถนนแคบ และเป็นอันตรายอันเนื่องจากเสาไฟฟ้าที่ผ่านบริเวณสองข้างถนนดังกล่าว ทางองค์การบริหารส่วนตำบล จึงสนับสนุนให้ชาวบ้านในชุมชน ปลูก สวนหย่อม ไม้ดอกไม้ประดับแทน ตามบริเวณหน้าบ้านของตนเอง และริมรั้วที่อยู่ใกล้สองข้างถนน

สตรีที่มีฐานะเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล มีส่วนสำคัญในการร่วมกันปฏิบัติตามขั้นตอนต่าง ๆ ของการบริหารจัดการ โดยมีส่วนช่วยผลักดันให้โครงการสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของโครงการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพราะสตรีเหล่านั้นส่วนใหญ่ จะมีตำแหน่งหน้าที่ในชุมชนของตนอีกตำแหน่งหนึ่ง เมื่อมีการจัดทำโครงการดังกล่าวจะทำให้หมู่บ้านของตนได้รับการพัฒนา

ถือเป็นผลงานที่สร้างความภูมิใจให้กับสตรีและทำให้ชุมชนยอมรับ อีกทั้งสตรีเหล่านี้จะเป็นแกนหลักในการขอความร่วมมือจากเพื่อนสมาชิกในชุมชน และในกลุ่มอาชีพที่ตนได้รับตำแหน่ง เข้าร่วมทำกิจกรรมในโครงการนั้น ๆ ตามขั้นตอนการจัดทำแผนงานกล่าวคือ

สตรีจะมีส่วนร่วม ตั้งแต่ขั้นตอนการวิเคราะห์สถานการณ์ ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน ดังที่นางมณฑิยา ดากัน ได้จัดการเรื่องปัญหาน้ำเสียในหมู่บ้านที่โรงงานผลิตอาหารกระป๋องของเสียลงแหล่งน้ำ ซึ่งนางได้รับการร้องเรียนจากชาวบ้าน และในฐานะที่นางเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และเป็นผู้นำสตรีในหมู่บ้าน นางได้รวบรวมข้อมูลและผลกระทบเกิดขึ้น นำเสนอเข้าที่ประชุมเพื่อให้ผู้บริหารในองค์การบริหารส่วนตำบล ช่วยเหลือและหาทางแก้ไขเพื่อบรรเทาทุกข์ให้กับชาวบ้าน ตามขั้นตอนต่างๆ ตามกระบวนการของแผนปฏิบัติการเพื่อจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ที่มีการดำเนินการ 3 ขั้นตอนคือ การจัดทำแผนปฏิบัติฯ การปฏิบัติโครงการตามแผนปฏิบัติฯ และการติดตามประเมินผลโครงการตามแผนปฏิบัติฯ ซึ่งนางได้เป็นผู้ประสานงานร่วมกับชาวบ้านในชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล และโรงงานที่เป็นต้นเหตุทำให้น้ำเสียดังกล่าว รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อหาทางแก้ไขเรื่องนี้ ถึงแม้จะใช้เวลานานเป็นระยะเวลาหลายปี แต่ก็ถือว่าประสบความสำเร็จในการจัดการให้โรงงานหยุดปล่อยของเสียลงแหล่งน้ำ โดยมีการติดตั้งบ่อบำบัดน้ำเสียในโรงงาน ซึ่งขั้นตอนการปฏิบัติจะใช้เวลานาน แต่ในขั้นตอนการบริหารจัดการ สามารถกระทำได้ตามขั้นตอนอย่างรวดเร็ว

กรณีของนางสาวศิริพร ปัญญาเสน กล่าวถึงปัญหาขยะ ที่เกิดขึ้นในองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย เกิดจากชาวบ้านนำขยะไปทิ้งห่างจากจุดที่กำหนด ทำให้เกิดปัญหากลิ่นเหม็นและสกปรกเข้าไปรบกวนคนในหมู่บ้าน และจากปัญหาดังกล่าวชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบเรื่องปัญหาขยะ ที่ทับถมมากขึ้น ได้เข้ามาร้องเรียนจึงทำให้ปัญหาขยะ ในองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย เป็นปัญหาเร่งด่วนปัญหาหนึ่งที่ต้องได้รับการแก้ไขโดยเร็ว เมื่อทราบถึงปัญหานางสาวศิริพร ปัญญาเสน ได้นำปัญหาดังกล่าวเข้าที่ประชุมเพื่อจัดหาแนวทางการแก้ปัญหา ตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ 4 ประเภทคือ การสร้างจิตสำนึกและความตระหนัก การเฝ้าระวังและป้องกัน การบำบัดและฟื้นฟู และการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติ โดยจัดให้มีการรณรงค์หน้าบ้านหน้ามอง มีการรณรงค์เก็บกวาดขยะ และแยกขยะของครัวเรือนและชุมชน เพื่อสร้างจิตสำนึกและความตระหนักให้กับชาวบ้าน รวมถึงการจัดให้มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ใช้สอยในการคัดแยกขยะ รวมถึงการขอความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชนคอยตรวจตรา และดูแลเมื่อมีผู้ที่ปฏิบัติในเรื่องการทิ้งขยะไม่ถูกต้อง ซึ่งแนวทางและวิธีการแก้ปัญหาดังกล่าว เธอจะรวมกลุ่มชาวบ้าน และคนในองค์การบริหารส่วนตำบลหาทางแก้ไข ซึ่งวิธีการหนึ่งที่ได้จัดทำขึ้นและประสบผลสำเร็จคือ จัดให้มีองค์การบริหารส่วนตำบลสัญจร โดยมีเจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบล เข้าไปสอบถามปัญหาของชาวบ้าน แทนที่จะให้ชาวบ้านเข้ามาหาองค์การบริหารส่วนตำบลเอง

นอกจากนั้นนางสาวศิริพร ปัญญาเสน ยังได้เข้าไปมีส่วนในการจัดทำโครงการกำจัดขยะ ซึ่งอาศัยประสบการณ์จากที่เคยจัดทำแผนงานหรือโครงการมาก่อน และจากการที่ เป็นผู้หญิงเก่ง มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ให้ความช่วยเหลือกับชุมชนมาโดยตลอด ตลอดจนเป็นที่เคารพและเชื่อถือของผู้ใหญ่ ทำให้โครงการที่เธอจัดทำขึ้น ได้รับการอนุมัติและเมื่อโครงการได้รับการอนุมัติ เธอจึงเป็นแกนนำสำคัญที่จะนำเงินในโครงการดังกล่าวไปใช้อย่างระมัดระวัง โดยดำเนินการตามขั้นตอน และทำให้เห็นผลตามที่กำหนดไว้ โดยได้ให้มีการตรวจสอบจากสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลท่านอื่น รวมถึงชาวบ้านในชุมชนที่ต้องการทราบถึงกิจกรรมในโครงการดังกล่าว และสามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา จึงถือได้ว่านางสาวศิริพร ปัญญาเสน มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการได้เป็นอย่างดี เพราะมีโอกาสเข้าไปดำเนินการตั้งแต่เริ่มที่มีการเขียนแผน เริ่มดำเนินการ การนำแผนไปใช้ในพื้นที่ของตน และสุดท้ายมีการติดตามและประเมินผล ซึ่งถือได้ว่าการบริหารจัดการสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ทั้งนี้สตรีที่ศึกษาบางคนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการดังที่นางปิ่น วงศ์ศรี นางพรรณิ จอมอินตา มีตำแหน่งเป็นประธานกลุ่มแม่บ้าน ไม่มีความคิดที่จะสมัครเข้าเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจากนางทั้งสองคนมีอายุมากและมีความรู้ น้อย และนางนวลจันทร์ รัศมีธรรม มีตำแหน่งเป็นประธานกลุ่มอาชีพ ยังมีประสบการณ์ในการทำงานให้กับชุมชนน้อยทำให้ยังไม่ได้สมัครลงเลือกตั้งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล แต่นางมีความคิดที่จะลงสมัครเข้าเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในสมัยหน้า อีกทั้งในชุมชนของนางทั้งสามได้แบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการบริหารจัดการให้กับผู้ชาย ส่วนเรื่องการจัดการเกี่ยวกับกลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มแม่บ้านจะเป็นหน้าที่ของผู้หญิง

ดังนั้น สตรีที่อยู่ในฐานะผู้บริหาร ผู้ตัดสินใจ ผู้สั่งการในโครงการที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเกี่ยวกับกิจกรรมสิ่งแวดล้อมได้นั้น จะต้องอยู่ในฐานะสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หรือเคยร่วมงานในฐานะสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จึงจะมีโอกาสเข้าไปบริหารจัดการเกี่ยวกับกิจกรรมสิ่งแวดล้อม ซึ่งท้ายสุดผลงานที่ออกมาเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน อันเป็นผลสืบเนื่องจากความกระตือรือร้น ความเอาใจใส่ ความจริงใจ และความเต็มใจพร้อมที่จะทำงานอย่างเต็มที่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การได้รับโอกาสและการสนับสนุนจากผู้ชายหรือผู้หญิงด้วยกัน

2) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

(1) สิ่งแวดล้อมในครัวเรือน

- ความสะอาดภายในครัวเรือนและบริเวณรอบ ๆ ครัวเรือน

สตรีที่ศึกษามีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในครัวเรือนในเรื่องของการทำความสะอาดทั้งภายในและบริเวณรอบบ้าน มีการจัดทำบ่อบำบัดน้ำเสียดังกรณีที่บ้านนางเครือวัลย์ ปุหนุก มีอาชีพทำผักกาดคอง ซึ่งบ้านของนางได้จัดทำบ่อบำบัดน้ำเสียไว้ 2 บ่อ เป็นการพักน้ำจากการคองผักกาด จนน้ำตกตะกอนจึงนำไปปล่อยลงดิน ซึ่งน้ำดังกล่าวไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรดินและสิ่งแวดล้อมโดยรอบหรือกรณีที่มีการเก็บและกำจัดขยะเพื่อป้องกันการเพาะเชื้อโรค แมลง และสัตว์นำโรคอื่น ๆ ดังกรณีบ้านนางสาวศิริพร ปัญญาเสน มีการคัดแยกขยะ โดยแยกขยะเปียก ขยะแห้ง รวมถึงการคัดแยกขยะประเภทกระดาษ พลาสติก แก้ว เพื่อนำไปขายหรือหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ ซึ่งการจัดเก็บขยะดังกล่าวทำให้เกิดสุขอนามัยในครัวเรือนของตน ดังนั้นบ้านนางสาวศิริพร ปัญญาเสน จึงเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเพื่อนบ้านในชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากเธอเป็นผู้นำในการรณรงค์ให้ชุมชนมีการคัดแยกขยะ และการกำจัดขยะในครัวเรือน แต่สตรีที่ศึกษาบางคนยังไม่มีความรู้ในเรื่องของการคัดแยกขยะอย่างถูกวิธีหรือมีความรู้ที่น้อย จึงไม่มีการคัดแยกขยะ หรือคัดแยกแล้วรถเก็บขยะในหมู่บ้านก็นำขยะไปรวมกันทำให้เกิดความรู้สึกว่าคัดแยกไปก็ไม่มีประโยชน์ และอีกสาเหตุหนึ่งที่ไม่มีการคัดแยกขยะเพราะ บางพื้นที่ที่ศึกษาอยู่ห่างไกลตัวเมือง และยังมีพื้นที่สาธารณะว่างเปล่าอยู่มาก จึงถูกใช้สอยให้เป็นที่สถานที่ทิ้งขยะ จากการสอบถามกรณีบ้านนางปิ่น วงศ์ศรี จะนำขยะไปทิ้งในสถานที่ทิ้งขยะโดยไม่มีการคัดแยกขยะ และบ้านนางพรรณิ จอมอินตา ก็เช่นเดียวกัน ในหมู่บ้านจะจัดสถานที่ทิ้งขยะโดยหาสถานที่ในป่าที่ห่างไกลจากชุมชน ซึ่งไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ยังพบว่า สตรีในพื้นที่ศึกษา ซึ่งมีอาชีพต่าง ๆ กัน มีการรักษาความสะอาดในกิจการที่ตนทำอาชีพถือว่า เป็นการควบคุมคุณภาพของผลิตภัณฑ์ของตนเองให้อยู่ระดับดี เห็นได้จากกรณีนางปิ่น วงศ์ศรีที่ทำอาชีพเกี่ยวกับการแปรรูปสับปะรด โรงงานของนางจะเป็นโรงงานสาธิตให้กับบุคคลและหน่วยงานภายนอกเข้ามาดูงาน เพื่อนำไปเป็นตัวอย่าง อีกทั้งการที่นางและสมาชิกกลุ่มแม่บ้านได้รับรางวัลจากการประกวด และประกาศนียบัตรต่าง ๆ ทำให้นางต้องคอยดูแลและตรวจตราเกี่ยวกับคุณภาพของผลิตภัณฑ์ของตนเอง ทั้งในกระบวนการผลิตและการจัดการของเสียที่เกิดขึ้นจากการผลิตอย่างสม่ำเสมอ อาทิ ขยะจากเปลือกสับปะรดนางจะนำไปกองรวมกันไว้ และนำไปทิ้งในสถานที่ที่ชุมชนจัดหาให้ แต่โดยส่วนใหญ่แล้วจะผู้ที่เลี้ยงวัวและแพะ มาขอเพื่อไปทำเป็นอาหารให้กับสัตว์เหล่านั้น ดังนั้น ขยะจากเปลือกสับปะรดจึงไม่พบและเห็นให้เป็นที่น่ารำคาญในชุมชน รวมทั้งขยะจากการทำหน่อไม้ปิ้ง ที่บ้านนางพรรณิ จอมอินตาก็ไม่สร้างปัญหาให้กับ สิ่งแวดล้อม เนื่องจากนางจะนำขยะดังกล่าวไปทำเป็นปุ๋ยชีวภาพโดยการนำไปทิ้งในสวน เพื่อบำรุงพืชผัก ผลไม้ต่อไป

- ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในครัวเรือน

การจัดเก็บสิ่งของภายในบ้านให้เป็นระเบียบสวยงาม ทำให้บ้านมีแสงสว่างเพียงพอและอากาศถ่ายเท ดังที่พบได้จากบ้านนางนวลจันทร์ รัษฎธรรมและนางสมพร ยาคี ซึ่งอยู่ในกลุ่มอาชีพเครื่องแก้ว ได้นำแก้วมาจัดทำเป็นรูปร่าง เพื่อทำเป็นผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโต๊ะเก้าอี้ รถจักรยาน หรือรถมอเตอร์ไซด์ มีการจัดสถานที่เก็บอุปกรณ์ วัสดุ เศษวัสดุไว้หลังบ้าน โดยจัดไว้เป็นสัดส่วน รวมถึงบ้านนางพรรณณี จอมอินตา ที่มีอาชีพทำหม้อไม้บิ๊บบาย ซึ่งถือว่ากิจการขนาดย่อมภายในบ้าน เพราะถึงเวลาทำหม้อไม้บิ๊บบาย จะมีคนงานเข้ามาทำงาน ประมาณ 20 -30 คน สังเกตได้ว่าการจัดเรียงบิ๊บบายเป็นระเบียบเรียบร้อย ผูกมัดไว้อย่างดี ทำให้มีพื้นที่ใช้สอยมากขึ้น รวมถึงบ้านนางปิ่น วงศ์ศรี และบ้านนางมาลิตี บันสวย ที่มีอาชีพทำสับประคตขาย ทั้งสองบ้านนี้ จะเป็นแหล่งขายผลิตภัณฑ์สับประคตแบบที่แปรรูปเรียบร้อยแล้ว ไม่ว่าจะเป็นแฮม กวน หรือน้ำสับประคต รวมทั้งเป็นโรงงานขนาดเล็ก ที่ใช้แปรรูปสับประคต ซึ่งมีการจัดสรรที่ทางแบ่งแยกโรงงานกับสถานที่ขายผลิตภัณฑ์อย่างชัดเจน จากการจัดสรรที่ทางอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ทำให้เกิดความสะดวกในการทำงาน และบริเวณบ้านมีแสงสว่างและอากาศถ่ายเทสะดวก

- การระมัดระวังมลพิษที่เกิดจากการกำจัดขยะในครัวเรือน

การระมัดระวังเรื่องมลพิษทางควันอันเกิดจากการเผาไหม้ กลิ่นจากขยะและสิ่งปฏิกูล และเสียงดังอันเกิดจากวิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ ไม่ให้เกิดขึ้น สตรีที่ศึกษาส่วนใหญ่จะมีการกำจัดขยะโดยวิธีการเผา เนื่องจากยังไม่มีรถเพื่อทำการเก็บขยะในหมู่บ้าน ดังนั้นจึงใช้วิธีเผา หรือนำไปทำเป็นปุ๋ยหมัก และการเผาขยะของสตรีจะใช้บริเวณหลังบ้านเป็นที่เผาขยะในครัวเรือนของตนในช่วงเช้าหรือเย็น ดังที่นางเครือวัลย์ ปุ่หนุก กล่าวว่า การเผาขยะในช่วงเช้าจะไม่ค่อยมีลมพัด ทำให้ไม่ต้องระวังเรื่องของควันที่จะลอยไปส่งกลิ่นเหม็นให้กับชาวบ้านข้างเคียง หรือนางนวลจันทร์ รัษฎธรรม กล่าวว่า การเผาขยะในช่วงเย็น ควันจากการเผาขยะจะช่วยไล่ยุง และแมลงบางชนิดไม่ให้มารบกวนได้

- การดูแลรักษาต้นไม้ในครัวเรือน

การปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่นและรักษาบริเวณรอบบ้านให้แห้ง สะอาด ปราศจากน้ำเสีย และสิ่งปฏิกูล บริเวณบ้านของสตรีที่ศึกษาทุกครัวเรือน จะมีต้นไม้ร่มรื่น บางบ้านจะปลูกไม้ผล รวมทั้งปลูกพืชผักสวนครัว เพื่อใช้ในการบริโภค ดังที่บ้านนางนวลจันทร์ รัษฎธรรม ได้ปลูกพืชผักสวนครัวประเภท ชিং ข่า ตะไคร้ มะกรูด กระเพรา รวมถึงผักกาดคอก ผักคะน้า ฯลฯ เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในการหาซื้อผักเหล่านี้ และการปลูกผัก ไม้ดังกล่าว ทำให้มีการดูแลรักษาต้นไม้ และบริเวณรอบ ๆ ให้สะอาด เพื่อจะได้ผลผลิตจากพืชผักที่ถูกต้องสุขอนามัย รวมทั้งยังทำให้บริเวณบ้านร่มรื่นน่าอยู่ เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับคนในบ้านและบุคคลภายนอก ทำให้ได้รับอากาศบริสุทธิ์และมีสุขภาพกาย สุขภาพใจสมบูรณ์แข็งแรง

ดังนั้นจากการศึกษาพบว่า การดูแลปรับปรุงในเรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในครัวเรือน ในความเป็นจริงแล้วเป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกคนในครอบครัว และในฐานะสตรีที่ เป็นผู้ดูแลความเรียบร้อยภายในครัวเรือน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการรักษาความสะอาดภายในครัวเรือนและบริเวณรอบ ๆ ครัวเรือน ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในครัวเรือน การระมัดระวังมลพิษที่เกิดจากการกำจัดขยะในครัวเรือน และการดูแลรักษาต้นไม้ในครัวเรือน จะพบว่ากิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในเรื่องดังกล่าว สตรีจะเป็นผู้นำในเรื่องนี้ โดยทำตัวเป็นตัวอย่างและชักจูงให้สมาชิกทุกคนในบ้านร่วมมือกันปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องได้

(2) สิ่งแวดล้อมในชุมชน

• การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ

พื้นที่ที่ศึกษาส่วนใหญ่ จะมีการใช้น้ำจากแหล่งน้ำที่สร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นน้ำประปาหมู่บ้าน น้ำบ่อบาด น้ำจากบ่อน้ำตื้นที่ขุดขึ้นเอง รวมทั้งน้ำจากคลองส่งน้ำชลประทาน สำหรับน้ำที่ใช้ในการเกษตรจะมีการใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่นน้ำจากแม่น้ำ ลำคลอง ฯลฯ ในฐานะที่สตรีอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ เป็นผู้ดูแลการจัดหาน้ำมาใช้ในการบริโภค-อุปโภค และเป็นผู้จัดสรรน้ำ ทำให้สตรีเรียนรู้การอนุรักษ์และรักษาแหล่งน้ำ รวมถึงความตระหนักถึงพิษภัยของการปล่อยน้ำเสีย และขยะลงแม่น้ำอันเป็นสาเหตุการเน่าเสียของน้ำ ดังกรณีที่เกิดขึ้นในองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเป่าที่โรงงานลำปางฟู้ด (โรงงานผลิตอาหารกระป๋อง) ปล่อยน้ำเสียที่เกิดจากกระบวนการทำอาหารกระป๋องลงในแม่น้ำ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ ที่ชาวบ้านใช้ในการอุปโภค-บริโภคและทำการเกษตร ชาวบ้านในบริเวณรอบ ๆ แม่น้ำได้รับผลกระทบจากการปล่อยของเสียลงแหล่งน้ำสาธารณะอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของกลิ่นที่เหม็น และของเสียที่เน่าทำให้ปลาในลำน้ำตาย วิถีชีวิตของชาวบ้านรอบ ๆ แหล่งน้ำเสียหายและเปลี่ยนแปลงไป การหาอาหารจากแหล่งน้ำธรรมชาติลดน้อยลง และสภาพแวดล้อมโดยรอบเริ่มเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อมถอย ทำให้เกิดการรวมตัวกันของชาวบ้าน และนางมณฑิธร ตากัน เป็นผู้หนึ่งที่เข้าร่วมในกิจกรรมดังกล่าว เพื่อเรียกร้องคุณภาพชีวิตที่ดีกลับคืนมา ซึ่งนางอยู่ในฐานะสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ได้ร่วมมือกันระหว่างกับผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้าน เข้าไปร้องเรียนโรงงานอาหารกระป๋องดังกล่าว ให้ทำบ่อน้ำบาดน้ำเสีย ก่อนที่จะทิ้งน้ำลงสู่แม่น้ำ และในครั้งแรก ๆ เจ้าของโรงงานอาหารกระป๋องไม่ได้สนใจความเดือดร้อนของชาวบ้าน ได้แต่เพิกเฉย ทำให้นางมณฑิธร ตากันและชาวบ้านเข้าไปร้องเรียนกับหน่วยงานของรัฐ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากสาธารณสุขจังหวัด เข้าไปตรวจสอบโรงงานดังกล่าว และเรื่องก็เงียบหายไป นางกล่าวว่า เจ้าของโรงงานคงให้เงินกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำให้โรงงานดำเนินการต่อไปโดยที่ไม่ต้องทำอะไร และชาวบ้านก็ยังเดือดร้อนเหมือนเดิม

นางมณฑิเรศ ตากัน ก็ไม่ได้เพิกเฉย ยังคงเดินหน้าหาทางช่วยเหลือชาวบ้าน ซึ่งได้รับร่วมมือด้วยดีเสมอมา ได้เข้าไปพูดคุยและร้องขอต่อเจ้าของโรงงาน และดำเนินการอย่างจริงจัง จนในที่สุดเจ้าของโรงงานลำปางฟู้ด ยินยอมจัดสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียในโรงงาน ถึงแม้จะใช้เวลามากกว่า 4 ปีก็ตาม จึงเห็นได้ว่าพลังจากการร่วมมือกันในหลาย ๆ ฝ่าย การต่อสู้อย่างจริงจังและความอดทนของนางมณฑิเรศ ตากันและชาวบ้านเป็นพลังที่ทำให้ชาวบ้าน มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลำปางก็กลับคืนมาเช่นเดียวกัน

• การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

จากโครงการตามพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ปลูกต้นไม้สองข้างถนน สถานที่สำคัญและฟื้นฟูระบบนิเวศต้นน้ำ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 (พ.ศ. 2542 – 2544) นั้น เป็นโครงการที่ทุก ๆ องค์กรบริหารส่วนตำบล ได้รับให้มาดำเนินการ ซึ่งองค์กรบริหารส่วนตำบล ได้ขอความร่วมมือจากชาวบ้าน ทุก ๆ หลังคาเรือนเข้าร่วมโครงการดังกล่าว โดยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากชาวบ้านไม่ว่าชาย, หญิง, เด็ก และคนชรา ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรบริหารส่วนตำบล และชาวบ้านในหมู่บ้านก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้โครงการสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี การที่สตรีเป็นสมาชิกองค์กรบริหารส่วนตำบล จึงเป็นส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งที่เป็นแรงสนับสนุน และผลักดันให้เกิดความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ดังที่สตรีที่ศึกษาเป็นสมาชิกองค์กรบริหารส่วนตำบล ถึงจำนวน 5 คน

นางปิ่น วงศ์ศรี ได้กล่าวถึงกิจกรรมการปลูกป่าที่ชุมชนได้จัดทำขึ้น เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าให้กับเด็ก เยาวชน และคนในหมู่บ้าน ให้เห็นคุณค่าของป่าและต้นไม้ เมื่อนางพบว่าทรัพยากรป่าไม้ในหมู่บ้านได้มีการเปลี่ยนแปลงไป ต้นไม้เริ่มลดลง เมื่อเข้าฤดูฝนและฝนตกลงมามาก ๆ ดินเริ่มไม่อุ้มน้ำ และฤดูร้อนหรือหน้าแล้งอากาศก็ร้อนมากขึ้นทุก ๆ ปี ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนางเป็นผู้หนึ่งที่รวบรวมแม่บ้านและสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเข้าร่วมกิจกรรมอย่างพร้อมเพรียงและเต็มใจ และมีความคิดที่จะเก็บรักษาป่าไว้ให้ลูกหลานได้เห็น นางมักจะบอกให้ลูก ๆ หลาน ๆ ช่วยกันปลูกต้นไม้ให้มาก ๆ และนางได้เล่าว่า หมู่บ้านมีกฎหมายให้คนในหมู่บ้านตัดไม้เกินกว่าที่กำหนด หากใครพบเห็นจะมีบทลงโทษ โดยการปรับ รวมถึงการเฝ้าระวังป่าไม้ ภายในหมู่บ้านของตนเอง หากพบเห็นบุคคลภายนอกเข้ามาลักลอบตัดไม้ จะบอกผู้ใหญ่บ้านและอาสาสมัครเข้าไปตรวจจับและลงโทษ

ดังนั้น การที่สตรีที่มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จึงถือเป็นกิจกรรมหนึ่ง ที่สตรีเข้าไปมีส่วนทางตรงในการดูแล ทำนุบำรุง การการปลูกฝัง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเด็กและเยาวชน ซึ่งต้องเติบโตเป็นคนรุ่นใหม่ต่อไปในอนาคต ที่มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรป่าไม้ต่อไป

- การอนุรักษ์ทรัพยากรดิน

ด้วยชาวบ้านในพื้นที่ที่ศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การพัฒนาด้านการเกษตร ความต้องการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งอาจใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงสายพันธุ์พืชที่ให้ผลผลิตสูงแต่ไม่ทนทานแมลงและศัตรูพืช มีการใช้ระบบชลประทานเข้มข้น และการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตร รวมทั้งปุ๋ยและยาฆ่าแมลง ซึ่งวิธีการเหล่านี้ส่งผลให้เกิดปัญหาดินพังทลาย ดินเสื่อมสภาพและแห้งแล้ง การใช้ปุ๋ยเคมีเป็นการเพิ่มผลผลิตเพียงระยะสั้น เป็นสาเหตุของมลพิษของดินและน้ำ

จากการศึกษาพบว่าสตรีจำนวน 7 คนจะมีอาชีพค้าขาย มีเพียงสตรีจำนวน 2 คนเท่านั้นที่มีอาชีพ ทำนา ทำสวน คือนางนวลจันทร์ รักษาธรรม และนางทองใบ มณีผืน ซึ่งสตรีทั้งสองได้กล่าวถึงการประกอบอาชีพของตนว่า ไม่เคยใช้สารเคมีหรือยาฆ่าแมลง เนื่องจากผลผลิตที่ได้็นอกจากนำไปขายแล้ว ยังนำมาบริโภคในครัวเรือนของตนเอง จึงไม่มีความต้องการที่จะใช้ยาฆ่าแมลงหรือสารเคมีใด ๆ อีกทั้งอาชีพทำนา ทำสวน นางนวลจันทร์ รักษาธรรม ได้กล่าวว่า จะหมุนเวียนปลูกพืชผักต่างชนิดไปเรื่อย ๆ แล้วแต่ฤดูกาล โดยส่วนใหญ่จะปลูกข้าวโพด เมื่อหมดหน้าข้าวโพด จะมีการปลูกถั่วลิสงแทน เพื่อรักษาหน้าดินเอาไว้ต่อไป สำหรับนางทองใบก็เช่นเดียวกัน ส่วนใหญ่จะปลูกผักบุงจิ้น โดยใช้ปุ๋ยหมักจะไม่ใช้ปุ๋ยเคมี เนื่องจากนางทองใบ มณีผืน จะนำไปเป็นอาหารในครัวเรือนของตนเอง และในบางครั้งจะหันไปปลูกถั่วลิสงเช่นเดียวกับนางนวลจันทร์ รักษาธรรม เพื่อรักษาหน้าดินและรอปลูกผักต่อไป

การรักษาทรัพยากรดินอีกอย่างหนึ่งคือ การกำจัดขยะของเสียอย่างถูกวิธี ไม่นำน้ำเน่าเสียที่เกิดจากการประกอบอาชีพของตนเองไปเททิ้งลงดินในที่สาธารณะ กรณีนางเครือวัลย์ ปุ่หนุก ประกอบอาชีพทำผักกาดคองขาย นางสร้างบ่อเก็บน้ำเสียจากการหมักผักกาดคอง เป็นจำนวน 2 บ่อ เพื่อพักน้ำและเมื่อน้ำตกตะกอน กลิ่นเริ่มจาง จึงค่อยถ่ายลงดินที่ว่างเปล่า และบางครั้งก็นำไปรดต้นไม้ อีกวิธีหนึ่งคือการร่วมกิจกรรมการเพิ่มพื้นที่สีเขียว หรือการปลูกต้นไม้ซึ่งถือว่าเป็นการรักษาหน้าดิน โดยการปลูกไม้ยืนต้นหรือการปลูกหญ้าแฝก เนื่องจากวิธีดังกล่าวจะทำให้ดินไม่พังทลายลงมาแล้วยังสามารถป้องกันภัยธรรมชาติที่เกิดจากอุทกภัยได้ จึงถือว่าเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน และการใช้น้ำอย่างประหยัดอีกทางหนึ่งด้วย

ดังนั้นกิจกรรมการด้านสิ่งแวดล้อม ในเรื่องการบริหารจัดการพบว่า ถ้าสตรีได้รับโอกาสหรือได้รับการเลือกให้เข้าเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จนถึงได้รับการไว้วางใจให้เป็นผู้บริหาร จะเป็นโอกาสให้สตรีได้เข้าไปเรียนรู้ อบรม ฝึกฝนและสั่งสมประสบการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับขั้นตอนการบริหารจัดการ จนถึงขั้นปฏิบัติทำให้สตรีได้สร้างผลงานจนเป็นที่ยอมรับ ทั้งในที่ทำงานในองค์การบริหารส่วนตำบลและในชุมชนของตน และในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็น

อนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดินและทรัพยากรป่าไม้ของสตรีนั้น เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน และอาศัยประสบการณ์การเรียนรู้ การปฏิบัติจริงที่ตนเองปฏิบัติอยู่ ทำให้สตรีมีกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเรื่องการถ่ายทอดความรู้ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับเยาวชนรุ่นหลังต่อไป

4.3.5 บทบาทสตรีในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในองค์การบริหารส่วนตำบล

1) บทบาทของสตรีในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

(1) ฐานะผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

• ทรัพยากรดิน

การใช้ทรัพยากรดิน สตรีที่ศึกษาที่ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน จะเป็นผู้ใช้ทรัพยากรดิน ซึ่งมีการทำนุ บำรุงรักษาดิน เพื่อผลประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ ดังที่นางทองใบ มณีพันธ์ นางนวลจันทร์ รักษ์ธรรม ประกอบอาชีพทำสวน ทำนา จะเป็นผู้ใช้ทรัพยากรดินทางตรงซึ่งสตรีทั้งสองมีการจัดการรักษาดิน และหน้าดินอย่างสม่ำเสมอโดยการปลูกพืชหมุนเวียน เช่นปลูกข้าวโพด แล้วเมื่อหมดหน้าข้าวโพด ก็หันไปปลูกถั่วลิสงแทน ในทางอ้อมถึงแม้สตรีบางคนจะมีอาชีพค้าขาย เช่น นางพรรณี จอมอินตา ขายหน่อไม้ปื๊บ แต่นางก็มีสวนผลไม้ประเภท มะม่วง ฝรั่ง และมักจะใช้เปลือกหน่อไม้ไปทำเป็นปุ๋ย เพื่อให้ได้ผลิตผลที่ออกมาเป็นการเสริมรายได้ให้กับครอบครัวเช่นกัน ในส่วนของชุมชน สตรีจะมีบทบาทในการใช้ทรัพยากรดิน โดยคำนึงถึงผลกระทบจากการประกอบอาชีพของตน ดังกรณีของนางนวลจันทร์ รักษ์ธรรม นางพรรณี จอมอินตา และนางมณฑิธร ตากัน จะมีการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนหรือสมาชิกในกลุ่มอาชีพของตน ไม่ควรทิ้งของเสียโดยเฉพาะน้ำเสียจากการประกอบอาชีพลงดิน หรือการทิ้งขยะในที่สาธารณะ เพราะอาจเป็นสาเหตุให้เกิดมลพิษในดิน น้ำเสียจากการประกอบอาชีพหรือจากขยะอาจซึมลงในดินทำให้ดินเสื่อมสภาพ เกิดภาวะดินเค็ม ไม่สามารถนำดินในบริเวณดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้

• ทรัพยากรน้ำ

สตรีในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสจำนวน 8 คน โสดมีเพียง 1 คน ซึ่งสตรีเหล่านี้มีหน้าที่ดูแลครอบครัว ดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในบ้าน ดังนั้นการควบคุมการใช้ปริมาณน้ำ การจัดสรรน้ำในครอบครัว รวมถึงการนำน้ำกลับมาใช้ใหม่สำหรับประโยชน์อื่น ๆ สตรีจึงมีบทบาทในการใช้ทรัพยากรดังกล่าว พบว่าพื้นที่ที่ศึกษาส่วนใหญ่จะใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ในการเกษตร และใช้บริโภคในครัวเรือน ดังนั้นในฐานะผู้ใช้ทรัพยากรน้ำทำให้สตรีเหล่านี้เกิดความตระหนักที่จะต้องรักษาแหล่งน้ำให้สะอาด และมีการจัดสรรน้ำจากแหล่งน้ำต่าง ๆ ไปใช้ในการบริโภค และการ

ประกอบอาชีพ คังที่นางเครือวัลย์ ปุหนุก จะใช้น้ำจากบ่อน้ำต้น ซึ่งเป็นน้ำบาดาลที่ขุดขึ้นใช้เองในบ้าน สำหรับรดน้ำต้นไม้และใช้ในครัวเรือน และใช้น้ำบาดาลที่ขุดลึก เก็บไว้ในแท็งค์น้ำยกระดับให้สูงขึ้น เพื่อใช้รดผักกาดคอง และซื้อน้ำจากโรงงานผลิตน้ำดื่ม สำหรับดื่มกินหรือหุงหาอาหาร สำหรับบทบาทของสตรีในการใช้ทรัพยากรน้ำในชุมชน มีการร่วมมือกันรณรงค์ในการรักษาแหล่งน้ำ ไม่ทิ้งของเสียลงในแหล่งน้ำ มีการตรวจตราและเฝ้าระวัง หากบุคคลในชุมชนหรือบุคคลภายนอก โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านปล่อยของเสียลงในแหล่งน้ำ ดังกรณีที่นางมณฑิธา ตากัน ได้ร่วมมือกับชาวบ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปดำเนินกรเรื่อง โรงงานผลิตอาหารกระป๋อง ปล่อยน้ำเสียลงแหล่งน้ำ จนทำให้สภาพแวดล้อมเสียและทำลายแหล่งน้ำธรรมชาติที่ชาวบ้านได้พึ่งพาอาศัย ดังนั้นการรณรงค์ การให้ความรู้ การเกิดมลพิษในน้ำ จึงมีส่วนสำคัญที่ทำให้สตรีที่เป็นผู้ใช้ทรัพยากรน้ำโดยตรง ได้เรียนรู้และรักษา รวมถึงการใช้ทรัพยากรน้ำได้อย่างถูกต้อง

• ทรัพยากรป่า

ทรัพยากรป่าถือว่าเป็นชุมชน และสังคมของชีวิตที่เป็นพืช ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นต้นไม้ยืนต้นที่ใหญ่ และปัจจัยสี่ที่มนุษย์เราต้องพึ่งพาอาศัยนั้นส่วนใหญ่แหล่งที่มาคือพืชหรือป่านั้นเอง ดังนั้นสตรีในฐานะผู้ใช้ทรัพยากรป่าในพื้นที่ศึกษา จะมีการรณรงค์เพิ่มพื้นที่สีเขียว โดยผ่านกิจกรรมการปลูกป่า การบวชป่าเพื่อรักษาต้นไม้ และการรณรงค์ไม่ตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งกิจกรรมดังกล่าว ผู้หญิงจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวมาในข้างต้น ถึงแม้บางครั้งผู้ชายจะเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ก็ตาม แต่บทบาทของผู้หญิงต่อการจัดการการใช้ทรัพยากรป่าก็ไม่ด้อยไปกว่าชายมากนัก แม้จะถือว่าเป็นเรื่องรอง เนื่องจากสตรีจะมีบทบาทในการเป็นแม่บ้าน การตัดไม้ทำลายป่าของสตรีส่วนใหญ่เกิดจากมานำไม้มาทำเป็นฟืนเพื่อหุงต้มมากกว่าจะนำมาใช้ในเรื่องการก่อสร้าง หรือไม่ก็จะเป็นการหาของป่าเพื่อการยังชีพ อาทิ การขุดหาหน่อไม้ การเผาไม้เพื่อเพาะเห็ด ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สร้างผลกระทบในการทำลายป่าไม้น้อย อีกทั้งสตรีที่ศึกษาส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาที่อยู่ใกล้ตัวเมือง หรือมีที่พักอาศัยอยู่ในเขตชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล เว้นแต่นางนวลจันทร์ รัชชธรรม ที่มีที่พักอาศัยลึกเข้าไปในป่า แต่ก็คิดถนนในหมู่บ้านสามารถมองเห็นได้ บทบาทการใช้ทรัพยากรป่าของสตรีจึงไม่ส่งผลกระทบต่อการทำลายสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด

ดังนั้น พบว่าบทบาทของสตรีในฐานะผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็ทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรป่าไม้ในด้านของครัวเรือน สตรีจะมีการเรียนรู้ การลองผิดลองถูก อาศัยประสบการณ์ในการปฏิบัติที่เป็นประจำ ทำให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปอย่างประหยัด และถูกวิธี ส่วนในด้านของชุมชนสตรีเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ได้พึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติทำให้เกิดความตระหนัก และเรียนรู้ที่จะรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดมลพิษแก่ทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำและทรัพยากรป่าให้อยู่กับคนและชุมชนของตนต่อไปอีกนาน

(2) ฐานะผู้บริโภค

• การเลือกใช้สินค้า

สตรีในพื้นที่ศึกษามีบทบาทในการเลือกใช้สินค้าเพื่อใช้ในการอุปโภค และบริโภค ในครัวเรือนของตนเอง เนื่องจากสตรีโดยส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน มีหน้าที่ที่ต้องดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในครัวเรือน ดูแลบุตร และสามี การเลือกใช้สินค้าจึงตกเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของสตรี แต่ในบางครัวเรือนพ่อบ้านเข้ามามีส่วนช่วยในการเลือกใช้สินค้าเช่นกัน ดังที่นางมาลิตี ปันสวย กล่าวถึง การเลือกใช้สินค้าเพื่อนำใช้ในครัวเรือนว่า บางครั้งพ่อบ้านจะเข้ามาช่วยการในเลือกใช้สินค้า เนื่องจากพ่อบ้านเข้ามาช่วยแบ่งเบาภาระการดูแลครอบครัว ดูแลบ้าน และการประกอบอาชีพ เช่น การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ผลิตจากธรรมชาติ มาประกอบการแปรรูปสับปะรด และการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรของชาวบ้านแทนการใช้สินค้าที่ภาคอุตสาหกรรมผลิตขึ้น

ในบางครั้งสตรีถือเป็นตัวแปรสำคัญในการเลือกสินค้าที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม หากสตรีมีความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ดังที่นางสาวศิริพร ปัญญาเสน จะมีความรู้ในเรื่องของขยะพลาสติก ซึ่งเธอจะเลือกใช้สินค้าที่ซื้อมาเติม (Refill) อีกทั้งเป็นผู้รณรงค์การคัดแยกขยะในชุมชน เป็นผู้ติดต่อหานักวิชาการเพื่อมาถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับขยะให้กับชุมชน ให้คนในชุมชนรับรู้ถึงวิธีการลดปัญหาขยะโดยเริ่มต้นที่บ้านของตนก่อน และจะผลสืบเนื่องให้ชุมชนสามารถลดปัญหาขยะได้ ซึ่งเธอเห็นถึงปัญหาขยะในชุมชนที่นับวันมีมากขึ้น ไม่สามารถกำจัดได้หมด หรือจัดเก็บอย่างไม่ถูกวิธี ทำให้นางเลือกที่จะใช้สินค้าที่คัดแยกได้ หรือหมุนเวียนนำมาใช้ใหม่ได้ และกรณีของนางทองใบ มณีฝัน จะเลือกใช้สินค้าที่ผลิตจากธรรมชาติมากกว่าสารเคมีเช่น การใช้ปุ๋ยหมักแทนการใช้ปุ๋ยเคมีลงในแปลงเกษตร ซึ่งประหยัดและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และจากพฤติกรรมดังกล่าวเมื่อมีเพื่อนบ้านได้เห็น และได้ประโยชน์จากการใช้วิธีทางธรรมชาติ ทำให้เกิดเป็นต้นแบบและเลียนแบบส่งผลให้ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ที่ปลอดสารเคมี ทั้งนี้หากสตรีได้รับความรู้มากขึ้น และได้รับประโยชน์เกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวและสตรีมีการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม จะมีผลให้ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมออกผลิตภัณฑ์ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้เช่นเดียวกัน

• การจัดซื้อ จัดหา

ในบางครั้งหน้าที่ความรับผิดชอบในการดูแลบ้าน จะเป็นหน้าที่ของสตรีหรือของแม่บ้าน ดังนั้นหน้าที่ในการจัดซื้อ จัดหาสินค้าเพื่อใช้ในการอุปโภค บริโภค จึงเป็นหน้าที่ของฝ่ายชายหรือพ่อบ้าน เพราะจะมีเวลาในการจัดซื้อ จัดหา มากกว่า และนำมาใช้ให้แม่บ้านนำไปใช้ต่อไป กรณีนางพรรณิ จอมอินตา ซึ่งมีอาชีพค้าขายหน้าไม้ปี๊บ ต้องออกไปขายหน้าไม้ปี๊บเวลาตีสามถึงตีบโมงเช้า หลังจากนั้นจึงกลับมาดูแลครอบครัวในช่วงเช้า และใช้เวลาในช่วงบ่ายในการพักผ่อน เมื่อตกเย็นถึงค่ำจะเป็นเวลาเตรียมตัวเพื่อไปค้าขายต่อไป ดังนั้น ภาระหน้าที่ในการจัดซื้อ จัดหาสินค้าจึงตกเป็นของพ่อบ้านซึ่งมีเวลามากกว่า เช่นเดียวกับนางเครือวัลย์ ปุหนุกที่มีอาชีพขายผักกาดทอง เวลาในการค้าขาย

จะเป็นเวลาเช้ามีคคือประมาณตีสามเป็นต้นไปจนถึงราว ๆ สิบโมงเช้า ทำให้เวลาในการดูแลบ้านเป็นช่วงสาย ช่วงบ่ายจะเป็นเวลาพักผ่อน ส่วนช่วงเย็นถึงค่ำจึงจะมีเวลาดูสามีและดูแลลูก ๆ และเตรียมตัวเพื่อค้าขายในเช้าวันรุ่งขึ้นต่อไป ทำให้เวลาในการจัดซื้อ จัดหาสินค้าเป็นหน้าที่ของสามีไป ในกิจกรรมของชุมชนก็เช่นเดียวกัน หน้าที่ดังกล่าวจะเป็นหน้าที่ของผู้ชายที่จะจัดซื้อและจัดหาผลิตภัณฑ์เพื่อมาใช้ในกิจกรรมของชุมชน เนื่องจากผู้ชายจะมีบทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน ดังกรณีที่สามีของนางพรรณิ จอมอินตา ซึ่งมีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ได้ดำเนินการเกี่ยวกับปัญหาขยะที่เริ่มมากขึ้นในชุมชนและกลิ่นออกจากสถานที่ที่จัดไว้ จึงได้ดำเนินการขุดร่องไว้รอบ ๆ เพื่อป้องกันน้ำฝนหรือน้ำจากขยะที่ไหลลงเข้าไปในพื้นที่ของชุมชน โดยไม่ใช้วัสดุคืบพวกท่อมาวาง แต่ใช้วิธีการแบบง่าย ๆ ในการขุดเป็นร่องเท่านั้น โดยอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชน รวมถึงการรณรงค์ให้คนในชุมชนประหยัดพลังงาน เช่นกระแสไฟฟ้า โดยมีการเลือกซื้อหลอดประหยัดไฟ แต่อาจมีราคาแพงและสามารถควบคุมค่าใช้จ่ายในการจ่ายค่ากระแสไฟฟ้าได้ในระยะต่อไป ทั้งนี้จัดซื้อและจัดหาบางครั้งจะรับการชี้มทราบจากการที่คนในครอบครัวหรือภรรยาใช้สินค้าที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและมีราคาถูกกว่า และประหยัดค่าใช้จ่ายให้กับชุมชนด้วย ดังนั้นแม้ว่าบทบาทการจัดซื้อและจัดหาของสตรีจะมีบทบาทไม่มาก แต่ในทางอ้อมพฤติกรรมการใช้สินค้าของสตรีก็มีผลต่อการจัดซื้อ จัดหาของผู้ชายเช่นกัน

• การตัดสินใจ

บทบาทของสตรีในการตัดสินใจมักจะควบคู่กันไปกับการเลือกใช้ การจัดซื้อและการจัดหาสินค้า ดังที่นางนวลจันทร์ รัศมีธรรม จะเป็นผู้ตัดสินใจในฐานะผู้บริโภคเกี่ยวกับกลุ่มอาชีพเครื่องถาวรที่นางเป็นประธานอยู่ โดยที่นางตัดสินใจใช้ถาวรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ที่กลุ่มของนางได้เข้าไปหาในป่าละเมาะ ซึ่งชุมชนของนางมีมากโดยไม่สั่งซื้อจากบุคคลภายนอกที่เข้ามาขายเพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย และไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากถาวรนั้นมีมากมายอีกทั้งในรอบปีของบางเดือนการผลิตสินค้าที่ทำจากถาวรที่การสั่งซื้อน้อย จึงไม่จำเป็นต้องหาจากภายนอก และกรณีของนางสาวศิริพร ปัญญาแสน จะเป็นผู้ตัดสินใจในการเลือกใช้ การจัดซื้อและการจัดหาสินค้ามาบริโภค ซึ่งการตัดสินใจของเธอจะคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นโดยตัดสินใจบริโภคสินค้าที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม หรือทำลายสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ดังกรณีที่เธอตัดสินใจรณรงค์ในชุมชนมีการเลือกใช้สินค้าที่ซื้อมาเติม (Refill) หรือการนำขยะที่สามารถหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่เช่น ขวดแก้ว หรือขวดพลาสติก กระดาษ ฯลฯ เพื่อลดปัญหาขยะในชุมชน ซึ่งบทบาทในเรื่องการตัดสินใจเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สตรีเข้าไปมีส่วนในการเลือกใช้สินค้า และการจัดซื้อจัดหาสินค้านั้น หากในบางครั้งบทบาทการจัดซื้อ จัดหาเป็นของผู้ชาย การตัดสินใจจึงขึ้นอยู่กับผู้ชายเช่นเดียวกัน แต่ทั้งนี้ สตรีจะมีบทบาทในทางอ้อมในการเป็นผู้ใช้สินค้านั้น และการตัดสินใจในการซื้อสินค้าต้องขึ้นกับสตรีด้วยเช่นกัน

ดังนั้น บทบาทของสตรีในฐานะผู้บริโภค จะมีบทบาทในฐานะของ “ผู้จัดการ (ตัวจริง) การบริโภคครัวเรือน” และจะมีบทบาทในทางอ้อมหรือมีส่วนร่วมในฐานะผู้บริโภคในชุมชน ซึ่งฐานะการบริโภคในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของสตรี จะมีผลต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมากเช่นกัน เพราะสตรีมีอำนาจการเลือกซื้อสินค้าและการตัดสินใจสูงในการกำหนดพฤติกรรมของตนเองและสมาชิกในครอบครัว เริ่มต้นจากกิจวัตรประจำวัน เช่น หากรู้จักประหยัดทรัพยากรพลังงานที่ใช้ เปลี่ยนแปลงระบบและสร้างนิสัยใหม่ตั้งแต่รู้วิธีแยกขยะให้เป็นประเภทเพื่อง่ายต่อการเก็บและจัดทำลาย นั่นก็เท่ากับว่าได้ช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมแล้วส่วนหนึ่ง และยังมีผลต่อการบทบาทของผู้ชายในทางอ้อมในฐานะผู้บริโภคร่วมด้วยเช่นกัน

(3) ฐานะผู้ผลิต

• เพื่อการยังชีพ-บริโภค

สตรีเหล่านี้มีการเรียนรู้ และประสบการณ์ในการผลิตอาหารเพื่อการบริโภค ทั้งในครอบครัวของตนเองและการค้าขาย จะเห็นได้จาก นางนวลจันทร์ รัชนีธรรม ที่มีการปลูกพืชผักสวนครัวรับประทานเอง รวมทั้งเผื่อแผ่ให้กับชาวบ้านข้างเคียง เช่นการปลูกกระเพรา มะกรูด มะนาว จิงข่า ตะไคร้ ฯลฯ กรณีนางนวลจันทร์ รัชนีธรรม กล่าวไว้ว่า การปลูกพืชดังกล่าว ถือว่าเป็นการประหยัดรวมทั้งถูกสุขอนามัย และเป็นกิจกรรมร่วมกันในครอบครัวสำหรับพ่อบ้าน แม่บ้าน และลูก ทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น และสุขภาพแข็งแรง ไม่เจ็บป่วย ซึ่งเมื่อก้าวถึงในฐานะผู้ผลิตแล้ว บทบาทของสตรีมีถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในครอบครัวอีกด้วย และยังเป็นต้นแบบในคนในชุมชนเอาเป็นตัวอย่าง เมื่อเห็นประโยชน์ในการใช้จ่ายในครัวเรือน รวมถึงเป็นอาชีพเสริมให้กับตนเองและสร้างรายได้ให้กับครอบครัว จึงถือได้ว่าเป็นการสร้างเครือข่ายในสังคมของสตรีให้มีการขึ้น

• เพื่อการค้า-การหารายได้

จากการสังเกตการประกอบอาชีพของสตรีในพื้นที่ศึกษา พบว่า องค์กรบริหารส่วนตำบลบ่อแก้ว ทำกระดาษสา ทำหน่อไม้เปีย องค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านเป่า มีผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับการทอผ้าตีนจก องค์กรบริหารส่วนตำบลพิชัย มีผลิตภัณฑ์จากเถาวัลย์ และองค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านเสด็จ มีผลิตภัณฑ์จากสับปะรด ซึ่งในฐานะผู้ผลิตการเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์เพื่อประกอบอาชีพ เพื่อการค้า และการอุตสาหกรรมของตน ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

กรณีนางนวลจันทร์ รัชนีธรรม และนางสมพร ยาดี ประกอบอาชีพผลิตภัณฑ์จากเถาวัลย์ขาย กล่าวว่า เถาวัลย์ดังกล่าวมาจากธรรมชาติที่ขึ้นเองในป่าละเมาะ หรือในสวนลำไยที่มีอยู่มากมาย บางครั้งโดนพวกชาวบ้านตัดทิ้งก็มากเวลาชาวบ้านเข้าไปหาอาหารป่า จึงไม่ลำบากในการแสวงหา อีกทั้งนางสมพร ยาดีกล่าวว่า ทางองค์กรบริหารส่วนตำบลพิชัย มีโครงการปลูกป่าเพิ่มเติมยิ่งทำให้มีเถาวัลย์เพิ่มขึ้นตามด้วย ส่วนนางพรณี จอมอินตา ได้กล่าวว่า หน่อไม้เปียจะมีการทำแค่ช่วง

ระยะเวลาสั้น ๆ ประมาณ 5 เดือน คือ เดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม การหาหน่อไม้ก็ไม่ยาก และเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเช่นกัน ก็จะมีชาวบ้านนำมาขายให้ซึ่งหน่อไม้ดังกล่าวจะมีทั้งหน่อไม้จากไผ่ตง ซึ่งจะมีราคาแพงกว่าหน่อไม้จากไผ่ลวก และไผ่ไร่ ส่วนนางมณฑิเร ตากัน ได้เล่าถึง การทอดผ้าตีนจก ซึ่งเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับคนในหมู่บ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพราะถ้าไม่มีอาชีพดังกล่าวชาวบ้านก็จะเข้าไปบุกรุกทำลายป่า ไปหาอาหาร หรือของป่า ซึ่งบางครั้งต้องมีการเผาบริเวณป่าโดยรอบเพื่อทำการเพาะเห็ด ส่วนการประกอบอาชีพทอดผ้าตีนจกของชาวบ้าน ถือเป็นความช่วยเหลืออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมอีกทางหนึ่ง

ดังนั้น บทบาทของสตรีในฐานะผู้ผลิต ขึ้นอยู่กับอาชีพตามสภาพแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้น ๆ รวมถึงการที่สตรีได้รับความรู้ การฝึกฝนอบรม ความตระหนัก และการส่งเสริมประสพการณ์ของสตรีเหล่านั้น ซึ่งมีการถ่ายทอดความรู้ ถือเป็น การสร้างเครือข่ายระหว่างสตรีในกลุ่มอาชีพของตนและกลุ่มอาชีพอื่น ๆ ที่ตนได้เข้าไปร่วมกิจกรรมและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งได้ถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังต่อไป การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสพการณ์ และการประกอบอาชีพตามสภาพแวดล้อมในชุมชนที่ตนอยู่นั้น ทำให้คนในหมู่บ้านมีการอยู่ดี กินดี มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยหลีกเลี่ยงหรือทำลายสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด

ดังนั้น บทบาทของสตรีในพื้นที่ที่ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน จะมีบทบาทในชุมชนเช่นเดียวกับบทบาทในครัวเรือน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะการเป็นผู้นำในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ฐานะผู้บริโภค และฐานะผู้ผลิต ทั้งนี้บทบาทของสตรีมักจะได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ จากความรู้ จากประสพการณ์ จากสภาพแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ ในบางครั้ง บทบาทของสตรีจะได้รับการสนับสนุนหรือความช่วยเหลือ ความร่วมมือจากชายเช่นเดียวกัน ถึงแม้ว่า บทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนของสตรียังมีบทบาทน้อยบ้างหรือมากบ้าง โดยขึ้นอยู่กับตำแหน่งหน้าที่ และโอกาส การให้การสนับสนุน และการยอมรับทั้ง ๆ ที่สตรีบางคนมีศักยภาพสูง มีความต้องการช่วยเหลือชุมชน ช่วยเหลือสังคม แต่ในบางครั้งการเป็นที่ยอมรับ เชื้อถือของสตรีในชุมชนในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติยังด้อยกว่าชาย ซึ่งกว่าสตรีจะเป็นที่ยอมรับได้ต้องสร้างผลงาน และอาศัยระยะเวลาในการพิสูจน์ตัวเอง ดังที่นางสาวศิริพร ปัญญาเสน นางมณฑิเร ตากัน นางเครือวัลย์ ปุหนุก และนางมาลณี ปั้นสวย ต้องใช้เวลาและสร้างผลงานมาพิสูจน์ตัวเอง จากการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนในการเป็นประธานกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มอาชีพ ฯลฯ ตลอดจนการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้สตรีทั้ง 5 คน ส่งเสริมประสพการณ์ ความรู้ ความสามารถ จนเป็นที่ยอมรับในชุมชน ดังนั้น การพัฒนาสตรีให้มีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นแนวทางที่ควรส่งเสริมบทบาทสตรี ในเรื่องสิ่งแวดล้อมต่อไป

2) บทบาทของสตรีในการกำหนดกิจกรรมการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม

(1) บทบาทการแสดงความคิดเห็น

จากการศึกษาพบว่า สตรีในพื้นที่ศึกษามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในครัวเรือน ทำให้สตรีสามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกใช้ การจัดหา และการตัดใจในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเต็มที่ สืบเนื่องมาจากชายจะเป็นฝ่ายให้โอกาสผู้หญิงได้แสดงความคิดเห็น เพราะถือว่าเป็นฝ่ายที่ต้องคอยดูแล และการเลือกใช้ทรัพยากรดังกล่าว อีกทั้ง สตรีที่เป็นแม่บ้าน ในสังคมวัฒนธรรมประเพณีไทย มักจะให้โอกาสผู้หญิงเป็นใหญ่ในเรื่องการดูแลครอบครัว มีบทบาทแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ได้ ดังกรณีที่นางทองใบ มณีฝัน และนางนวลจันทร์ รักษ์ธรรม เป็นแม่บ้านมีอาชีพทำนา-ทำสวนไม่ได้ประกอบอาชีพค้าขาย ทำให้สตรีทั้งสองสามารถออกความเห็นในการเลือกใช้สินค้า การจัดหา และการตัดสินใจการซื้อสินค้าที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมได้อย่างเต็มที่

ในทางตรงกันข้าม บทบาทการแสดงความคิดเห็นในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายนอกครัวเรือน มักจะเป็นผู้ชายที่มีโอกาสมากกว่าผู้หญิง สืบเนื่องจากผู้ชายยังมีหน้าที่หลักในการหารายได้เข้าครอบครัว ทำให้การพบปะพูดคุยติดต่อกับสังคมภายนอกมีมากกว่า อีกทั้งโอกาสในเรื่องของการแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ยังถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้ชายที่ต้องดำเนินการในเรื่องดังกล่าว

ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากพื้นฐานในเรื่องของระดับความรู้ที่แต่เดิมผู้ชายจะได้บวชเรียนทำให้มีความรู้มากกว่าผู้หญิงที่พ่อแม่ไม่ส่งให้ไปร่ำเรียนที่ไหน เพราะถือว่าไม่มีความจำเป็นที่ผู้หญิงจะต้องเรียนหนังสือ เพราะเมื่อสาวขึ้นก็ออกเรือนมีสามี ทำให้ผู้หญิงมีความรู้ น้อย และความรู้จากการศึกษาดังกล่าวถือว่าเป็นตัวการสำคัญอีกตัวหนึ่ง ที่มีส่วนสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหญิง-ชาย ในเรื่องการแสดงความคิดเห็น จนไปสู่กระบวนการตัดสินใจ จะเห็นได้ว่า ผู้หญิงที่มีระดับการศึกษาและมีความรู้ในระดับต่ำ จะเป็นเพียงผู้ปฏิบัติ ที่มักจะอยู่ในรูปของผู้สนับสนุน แต่ถ้าผู้หญิงที่มีความรู้ในระดับที่ดีและสูงขึ้น จะเริ่มมองเห็นวิธีการ การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และนำไปสู่ขั้นตอนของการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจออกความเห็นในเรื่องดังกล่าวได้เป็นอย่างดี และจะเป็นที่ยอมรับมากขึ้นหากเธอเหล่านั้น มีประสบการณ์ในเรื่องของการทำงานมาก่อน อาทิเช่น เป็นประธานกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพ ซึ่งเป็นที่ยอมรับในสังคมภายในชุมชนนั้น ๆ เพราะสตรีพวกนี้มักจะมีโอกาสในการพัฒนาความรู้ของตน จากประสบการณ์ทำงาน การได้รับข้อมูลข่าวสาร ผ่านการอบรมจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ และเอกชน รวมไปถึงประสบการณ์ที่สั่งสมที่มากขึ้น

นอกจากนี้ยังพบว่า สตรีที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ศึกษาเป็นระยะเวลาานาน มีความตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ได้รับความรู้และรับทราบถึงปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในครัวเรือนแล้ว ยังทราบถึงผลกระทบที่ส่งออกยังภายนอก ทำให้เกิดความตระหนักในความต้องการที่จะรักษาสิ่งแวดล้อม เมื่อสตรีที่มีบทบาทในฐานะผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนจึงถือว่าเป็นโอกาสที่ดีที่เธอจะสามารถเข้าไปแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ จนไปสู่ขั้นตอนของการวางแผนเพื่อพัฒนาชุมชนของตน ดังกรณีของนางนวลจันทร์ รักรัษธรรม ถึงแม้จะมีความรู้เพียงแค่ ป.4 แต่สามีมีความรู้ ม.6 และให้การสนับสนุนนางในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน รวมทั้งยังเป็นที่ปรึกษาและคอยให้คำแนะนำต่าง ๆ เป็นแรงสนับสนุนที่ทำให้นางมีกำลังใจที่จะทำงานให้กับชุมชน ทำให้นางกล้าคิด กล้าทำและกล้าแสดงออกมากขึ้น โดยอยู่บนพื้นฐานที่มีเหตุผลตามที่นางได้ศึกษาและรับรู้มา

นอกจากนั้นยังพบอีกว่า สตรีที่ได้รับการคัดเลือกจากชุมชนให้เข้าไปมีบทบาทในฐานะของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จะเป็นสตรีที่มีตำแหน่งหน้าที่ในฐานะประธานกลุ่มแม่บ้านหรือกลุ่มอาชีพอีกตำแหน่งหนึ่งในชุมชนอีกด้วย ดังที่ นางมณฑิร ตากัน และนางทองใบ มณีฝัน เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และได้รับการสนับสนุนให้เป็นประธานกลุ่มอาชีพอีกตำแหน่งหนึ่ง มีความเป็นผู้นำในตัวเองค่อนข้างสูง ทำให้สตรีกลุ่มดังกล่าวกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก และเมื่อสตรีได้เข้าไปมีโอกาสในฐานะสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการพิจารณา การวางแผนการดำเนินงานต่าง ๆ โดยตำแหน่ง ซึ่งการเข้าไปเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลดังกล่าว ถือว่าเป็นโอกาสสำคัญที่ทำให้สตรีได้รับการพัฒนาระดับความรู้ความสามารถมากขึ้น ผ่านกระบวนการฝึกฝน อบรม เกี่ยวกับงานด้านต่าง ๆ รวมทั้งการเขียนโครงการ การเขียนแผนงาน อาทิ นางมาลณี ปั้นสวย นางสาวศิริพร ปัญญาเสน นางมณฑิร ตากัน นางสมพรชาติและนางทองใบ มณีฝัน ทั้ง 5 คนเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้มีโอกาสเข้าไปแสดงความคิดเห็น ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในฐานะกรรมการบริหารเกี่ยวกับงานและโครงการต่าง ๆ

(2) บทบาทการตัดสินใจออกความเห็น

จากการศึกษาพบว่า บทบาทของสตรีในเรื่องการตัดสินใจออกความเห็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังมีน้อย เนื่องจากจะมีการแบ่งแยกหน้าที่การดำเนินงาน โดยมากแล้วพบว่า สตรีได้รับมอบหมายให้ดูแลในเรื่องของการพัฒนาด้านอาชีพ การจัดทำคุณภาพชีวิตในชุมชนให้ดีขึ้น ในเรื่องของกลุ่มอาชีพต่างๆ มากกว่าที่จะดูแลสิ่งแวดล้อม เว้นแต่ว่าสตรีผู้นั้นมีความตระหนักต่อการรับรู้ถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม และอยู่ในฐานะที่จะจัดการได้ เธอก็จะเป็นผู้ดำเนินการดำเนินการต่าง ๆ อย่างกรณีของ นางสาวศิริพร ปัญญาเสน ที่มีตำแหน่งเป็นประธานบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย จึงเป็นเหตุทำให้กลายเป็นแกนนำสำคัญในเรื่องของการพิจารณา การตัดสินใจ การวางแผน การจัดทำโครงการต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี รวมไปถึงขั้นตอนการนำแผนนั้นไปใช้ สามารถ

ตรวจสอบและติดตามเพื่อประเมินผลได้ ดังเช่น องค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย มีโครงการกำจัดขยะ โดยได้จัดหาพื้นที่เก็บขยะ และรถเก็บขยะในชุมชน เธอได้ดำเนินโครงการดังกล่าวสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ทำให้ชุมชนมีที่ทิ้งขยะและรถเก็บขยะ โดยไม่ต้องหาวิธีกำจัดขยะกันเองซึ่งส่วนใหญ่จะใช้วิธีเผา อันส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ผลสืบเนื่องมาจากการทำงานในตำแหน่งหน้าที่ของประธานองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งในฐานะดังกล่าว ทำให้เธอมีศักยภาพในการทำงานได้อย่างเต็มที่ มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การแสดงความคิดเห็น รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้

นอกจากนี้การที่สตรีได้รับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือมาจากการได้รับการอบรม ฝึกฝนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ตนเองแสวงหา หรือที่หน่วยงานของตนเองส่งไป หรือไปในฐานะตำแหน่งหน้าที่ของตนเอง ทำให้สตรีมีความรู้ มีประสบการณ์ในเรื่องการจัดการทรัพยากร และการจัดการสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาพบว่า การที่สตรีอาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลาานาน จะเกิดความรักในสิ่งแวดล้อมที่ตนอาศัย และเห็นปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเมื่อตนเองได้รับผลกระทบ ดังที่นางพรรณี จอมอินตา ประธานกลุ่มแม่บ้านหน่อไม้ป๊อบ และนางปิ่น วงศ์ศรี ประธานกลุ่มแม่บ้านทำสับปะรด จะมีความตระหนักในเรื่องของอากาศของเสียที่ตนเองทำอาชีพอยู่ จะมีการจัดระบบการกำจัดอย่างดี ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือส่งผลกระทบน้อยที่สุด นางปิ่น วงศ์ศรี กล่าวว่า เศษของเปลือกสับปะรด ส่วนใหญ่จะมีคนที่ทำอาชีพเลี้ยงแพะ เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย มาขอไปเป็นอาหารให้กับสัตว์เหล่านั้น ทำให้ไม่มีปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน และนางพรรณี จอมอินตา กล่าวว่า เศษของหน่อไม้ส่วนใหญ่จะนำไปทำเป็นปุ๋ยธรรมชาติ โดยเอาไปไว้ในสวนผัก ผลไม้ของคนในชุมชน บางบ้านก็จะนำไปเป็นปุ๋ยหมัก จึงไม่มีเศษของหน่อไม้ให้เป็นปัญหา ยกเว้น เรื่องกลิ่น ที่เกิดจากการทำหน่อไม้ป๊อบ แต่เนื่องจากเป็นอาชีพของคนในชุมชน และเป็นระยะเวลาเพียง 4 เดือนในการทำหน่อไม้ป๊อบ จึงไม่เป็นปัญหาต่อชุมชนในเรื่องของสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด

นอกจากนี้พบว่าประสบการณ์เดิมของสตรีที่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาก่อน มักจะตัดสินใจได้ดีและถูกต้อง เป็นที่ยอมรับในกลุ่มในชุมชนของตน ดังที่นางสมพร ยาคี องค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย เคยมีประสบการณ์การเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในขณะที่ปัจจุบันไม่เป็นสมาชิกแต่ได้รับความไว้วางใจให้เป็นประธานกลุ่มอาชีพขององค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย ซึ่งนางสมพร ยาคี สามารถที่จะควบคุมดูแล กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย ทั้ง 5 กลุ่มอาชีพได้อันได้แก่ กลุ่มอาชีพทอผ้า กลุ่มอาชีพทำครกหิน กลุ่มอาชีพเครื่องเคลือบ กลุ่มอาชีพไข่เค็ม และกลุ่มอาชีพทำดอกไม้ประดิษฐ์ ในฐานะที่เคยมีประสบการณ์ในการตัดสินใจเกี่ยวกับงานต่าง ๆ ทำให้นางมีความสามารถและมีบทบาทในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ดี เป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่มและในชุมชน

ดังนั้นจะเห็นว่าบทบาทของสตรีในเรื่องการตัดสินใจเกี่ยวกับ การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขึ้นกับพื้นฐานการศึกษา ความรู้ การรับรู้ข่าวสารแล้ว ยังต้องเกิด จากความตระหนัก และอาศัยการสั่งสมจากประสบการณ์ในการทำงานของตนเอง รวมถึงการได้รับ โอกาสในการเข้าเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และการได้รับการไว้วางใจให้เป็นประธาน กลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน และเป็นประธานต่าง ๆ ในชุมชน ทำให้สตรีมีบทบาทในการตัดสินใจออก ความเห็นในเรื่องการจัดการดังกล่าว

(3) บทบาทของสตรีในการวางแผน

บทบาทของสตรีในการวางแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในองค์การบริหาร- ส่วนตำบล พบว่า ศักยภาพของผู้หญิงในเรื่องของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะเป็น ที่ยอมรับได้ย่อมขึ้นอยู่กับการได้มีโอกาสเข้าไปเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล การได้รับการ สนับสนุนจากคนในชุมชน จากครอบครัว จากผู้หญิงด้วยกัน รวมทั้งจากผู้ชายที่ให้โอกาสผู้หญิงแสดง ความคิดเห็น นอกจากนั้นยังรวมไปถึงความสามารถในตัวของผู้หญิงเอง จึงเกิดภาวะของการเปลี่ยนแปลงที่มีผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตามขั้นตอนต่าง ๆ อันเนื่องมาจากผู้หญิงจะมีความ ละเอียดรอบคอบ ตรงไปตรงมา มีลักษณะการทำงานที่โปร่งใส ดังที่นางมาลิตี บั้นสวย ทำงานด้านการ พัฒนาอาชีพให้กับชุมชนจนเป็นที่ยอมรับในสังคมและในผู้หญิงด้วยกันที่ถือว่านางมาลิตี บั้นสวย เป็น ผู้หญิงเก่ง แต่ในชุมชนของตนเองผู้ชายยังไม่ยอมรับนางมาลิตีมากนัก เนื่องจากเห็นว่านางมาลิตีเก่งแต่ ในด้านการอาชีพ ทำให้เป็นแรงผลักดันให้นางสมัครเข้าเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อ หาช่องทาง จากการเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล นำเงินงบประมาณเข้ามาพัฒนาหมู่บ้านในด้าน อื่น ๆ ซึ่งนางสามารถทำได้เป็นผลสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นโครงการสร้างถนนเข้าในหมู่บ้าน หรือการ สนับสนุนด้านกีฬาที่นางได้รับเลือกให้เป็นประธานชมรมฟุตบอลหมู่บ้านด้วย

เมื่อผู้หญิงได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการทำงาน ขั้นตอนการ พิจารณาร่วมกับผู้ชายในเรื่องต่าง ๆ ด้วยนั้น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นเรื่องที่ ทำให้ได้รับการพิจารณามากขึ้น สืบเนื่องมาจากผู้ชายมักไม่ค่อยให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าวมากนัก เน้นในเรื่องของการสร้างถนน สร้างคลองระบายน้ำ ฯลฯ มากกว่าเรื่องสิ่งแวดล้อม แต่เมื่อผู้หญิงเข้าไป มีบทบาทมากขึ้น สิ่งแวดล้อมที่พวกเขาได้สัมผัส ทรัพยากรธรรมชาติที่พวกเขาได้รับถูกทำลายมากขึ้น ทำให้เธอเกิดความตระหนัก ในการที่จะรักษาทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้กลับ เหมือนเดิม ดังที่ นางสาวศิริพร ปัญญาแสน ประธานองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย ได้ดำเนินการจัดทำ โครงการแยกขยะในครัวเรือน และเป็นผู้รับผิดชอบโครงการดังกล่าว ซึ่งประสบความสำเร็จในระดับ หนึ่ง ทั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชน และได้รับเงินสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วน- ตำบล ในการจัดทำโครงการดังกล่าว นางเป็นผู้มีประสบการณ์ในการเขียนโครงการ และเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ ในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลพิชัยมาโดยกำเนิด ทำให้ได้รับรู้ถึงปัญหา มีความคิดที่จะหาหนทาง

แก้ไข เมื่อชุมชนขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมใด ๆ เธอไม่เคยปฏิเสธ จากความตระหนัก และการสั่งสมประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ตนได้ทำมารวมถึงโอกาสการเข้าเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลถึง 2 สมัย ทำให้นางสาวศิริพร ปัญญาเสน มีความรอบรู้ในการจัดทำแผนงาน และโครงการต่าง ๆ นอกจากเธอแล้ว นางสมพร ยาดี อดีตสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล นางมณฑียร ตากัน นางทองใบ มณีฝัน และนางเครือวัลย์ ปุ่หนุก เหล่านี้เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีประสบการณ์ ความรอบรู้เกี่ยวกับการเขียนแผนงานและโครงการต่าง ๆ

ภายหลังจากที่แผนงานหรือโครงการได้รับอนุมัติตามขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งต้องมีการกำหนดงบประมาณในการบริหารงานในโครงการนั้น ๆ รวมทั้งกำหนดผู้รับผิดชอบโครงการดังกล่าว เพื่อนำแผนงานหรือโครงการดังกล่าวไปปฏิบัติ ขั้นตอนต่อไปคือการนำแผนงานหรือโครงการไปปฏิบัติสตรีที่มีบทบาทและเกี่ยวข้องกับโครงการนั้น จะมีความละเอียดรอบคอบในการปฏิบัติงาน สามารถตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลได้อย่างโปร่งใส ดังจะเห็นได้จากการปฏิบัติหน้าที่ของนางมณฑียร ตากัน ที่เข้าไปเป็นตัวแทนของชาวบ้าน และในฐานะสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ได้ตรวจสอบโครงการสร้างถนนผ่านเข้าไปในหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านได้รับถนนที่ถูกต้อง ตรงตามแบบที่กำหนด

บทบาทของสตรีในเรื่องการจัดทำแผนงานและโครงการต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า ความละเอียดรอบคอบ ความละมุนละม่อมในพื้นฐานนิสัยของผู้หญิง จะส่งผลต่อการจัดทำแผนงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของสตรีได้เป็นอย่างดี ซึ่งสตรีจะสังเกตเห็นเรื่องคุณภาพชีวิตทั้งของตนเองและชุมชนว่ามีคุณภาพชีวิตที่ดี มีรายได้พอเพียงที่จะสามารถดูแลช่วยเหลือครอบครัวของตนเองได้

ดังนั้น จากการศึกษาพบว่า บทบาทของสตรีในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล ไม่ว่าจะเป็นบทบาทการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ และการร่วมในการวางแผนงาน การปฏิบัติงาน รวมถึงการติดตามและประเมินผลนั้น หากสตรีมีพื้นฐานความรู้ในระดับสูงขึ้นไป ได้รับการอบรม การรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ดี ได้รับคำแนะนำ คำปรึกษา การให้การสนับสนุนจากครอบครัว การอาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษาเป็นระยะเวลานานหรือโดยกำเนิด ทำให้รับรู้ถึงปัญหาภายในองค์การบริหารส่วนตำบลของตน รวมถึงการมีตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ ในชุมชน และสามารถในตัวเอง ความตระหนักต่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ การสั่งสมประสบการณ์ในการทำงาน จะเป็นหนทางที่ให้สตรีมีบทบาทมากขึ้น มีการพัฒนาศักยภาพให้สตรีเข้าสู่สู่สังคมการเมืองในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อชุมชน สังคม และบ้านเมืองในระดับสูงขึ้นไป เพราะสตรีเหล่านี้เมื่อได้รับโอกาสให้เข้าไปมีส่วนร่วมเข้าไปปฏิบัติงานต่าง ๆ จะได้รับการพัฒนาความรู้ จนเป็นที่เชื่อถือยอมรับในบทบาทของสตรีมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อการดูแลคุณภาพชีวิต รวมทั้งการดูแลรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

4.4 ปัจจัยที่ทำให้สตรีเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมใน องค์การบริหารส่วนตำบล

4.4.1 การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

จากการศึกษาพบว่า สตรีจะมีความรู้ในระดับประถมศึกษาที่ 4 ขึ้นไปจนถึงระดับอนุปริญญา ความรู้ที่ได้จึงได้รับการเรียนรู้ที่ตนได้รับการศึกษา ในที่นี้พบว่า สตรีที่มีอายุน้อย และมีตำแหน่งหน้าที่ ใน องค์การบริหารส่วนตำบล จะมีความต้องการหาความรู้เพิ่มเติม โดยศึกษาต่อในการศึกษานอกเรียน ดังที่นางสาวศิริพร ปัญญาเสน และนางมาลณี ปั้นสวย กำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี สำหรับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านอื่น ส่วนใหญ่สตรีจะได้รับจากองค์การบริหารส่วนตำบล หรือชุมชนที่ให้นักวิชาการมาให้ความรู้ เช่นการอบรมเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพจิต หรือการอบรมเกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อมจากสถาบันการศึกษาเข้าไปให้ความรู้แก่ชาวบ้านในชุมชน รวมทั้งรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากเอกสาร วารสาร หนังสือ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร โดยผ่านการพูดคุย หรือการทำประชาคม ในหมู่บ้าน ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะมีศูนย์อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน และมีเวทีชาวบ้าน เพื่อใช้การหาความรู้เพิ่มเติม และใช้ในการประชุมเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับหนทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านอื่น ๆ บางครั้งเกิดจากนิสัยส่วนตัวของสตรีผู้นั้นด้วยเช่นกัน ที่ต้องการหาความรู้เพิ่มเติม เช่น ชอบอ่านหนังสือ ดังที่ นางมณฑิธร ตากันและนางนวลจันทร์ รักษ์ธรรม ได้รับการสนับสนุนจากสามีให้หาความรู้เพิ่มเติมและหาหนังสือมาให้อ่าน มีการปรึกษาหารือ คำแนะนำ ในระหว่างครอบครัว รวมทั้งบุตรที่ได้รับการศึกษาก็เป็นปัจจัยหนึ่งทำให้สตรีหาความรู้เพิ่มเติมเช่นกัน อีกทั้งการที่สตรีทั้ง 9 คน มีตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกขององค์การบริหารส่วนตำบล หรือเป็นประธานกลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ จึงเป็นการสร้างโอกาสให้สตรีเหล่านั้น ได้รับการข้อมูลข่าวสารมากขึ้นในการพัฒนาความรู้ พัฒนาฝีมือ พัฒนาอาชีพที่ตนรับผิดชอบอยู่ ซึ่งได้รับการอบรม ฝึกฝนจากหน่วยงานราชการ เอกชน หรือมูลนิธิต่าง ๆ ที่ให้การสนับสนุน จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้สตรีมีโอกาสดำเนินการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปแก้ไขและพัฒนาในชุมชนของตน ดังที่นางปิ่น วงศ์ศรี หน่วยงานของรัฐส่งไปดูงานแปรรูปสับปะรด ทำให้นางได้รับความรู้ว่า ผลิตภัณฑ์จากสับปะรดสามารถนำมาใช้ได้เกือบทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นผล แคน สับปะรดสุกหรือแก่จัด สามารถนำมาทำแปรรูปได้หมดเช่น การกวน การแช่-อิม การทำแยม และน้ำสับปะรด ไม่เว้นแต่เปลือกที่สามารถนำมาทำปุ๋ยหมักได้เช่นกัน

จากการที่สตรีมีโอกาสดำเนินชีวิต ศึกษาเพิ่มเติม มีผลต่อทัศนคติและความเชื่อทั้งจากตนเอง และจากบุคคลรอบข้างเช่นกัน พบว่า สมาชิกในกลุ่มและคนในชุมชน จะให้การยอมรับและเชื่อถือ เนื่องจากสตรีดังกล่าวจะมีเหตุผลในการคิด การทำงาน มีเทคนิคต่าง ๆ ที่ตนเองได้รับมาถ่ายทอดให้กับคนในชุมชน และผลที่ได้รับจากการปฏิบัติตามคำแนะนำของสตรีเหล่านั้น ก็สามารถสร้างรายได้และทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นเช่นกัน

ในเรื่องของการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม พบว่า เกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง อาศัยการลองผิดลองถูก เช่นในเรื่องของการกำจัดขยะ จากผลิตภัณฑ์ในกลุ่มอาชีพที่คนทำอยู่ ไม่ว่าจะเป็นเปลือกสับประคด หน่อไม้ เถาวัลย์ หรือเศษผ้า จะมีการกำจัดทางธรรมชาติเช่นนำไปทำปุ๋ย หรือให้เป็นอาหารสัตว์ ถ้าเป็นเศษผ้า หรือเถาวัลย์ ก็จะมีการนำไปเป็นเศษวัสดุ ตกแต่งผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ต่อไป ถือว่าเป็นการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

สำหรับกระบวนการรับรู้ข่าวสารจากการศึกษาพบว่า ในองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย มีปัญหาไม่มีที่ทิ้งขยะ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย ได้ร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านในชุมชนจัดให้มีการทำประชาคมขึ้น โดยเชิญผู้ใหญ่บ้านและลูกบ้าน ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล มาประชุมปรึกษาหารือ เพื่อหาปัญหาและหาหนทางแก้ไข ทำให้ชาวบ้านได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารสิ่งแวดล้อมไปด้วกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ สตรีย่อมมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรมเสมอ

ดังนั้น การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของสตรีในพื้นที่ที่ศึกษา เกิดจากความอยากรู้อยากเห็นของสตรีเอง ซึ่งเป็นเหตุจูงใจให้สตรีแสวงหาความรู้เพิ่มเติม โดยแสวงหาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเข้าไปศึกษาต่อในสถาบันการศึกษา หรือการอ่านเอกสาร วารสาร การอบรม ฯลฯ โดยการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมของสตรีในบางครั้งจะเน้นในเรื่องการหาข้อมูลต่าง ๆ เพื่อหาวิธีช่วยแก้ปัญหาของชุมชนซึ่งถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของสตรี ยิ่งสตรีมีความรู้มากขึ้น ได้รับข่าวสารมากขึ้น และเห็นถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนมากขึ้น ทำให้สตรีเหล่านี้มีความต้องการที่จะเข้าไปแก้ไขปัญหา และลองไปปฏิบัติเพื่อให้ตนเอง ครอบครัว และคนในชุมชนของคนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นหากประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโอกาสที่สตรีเหล่านี้จะได้รับและความร่วมมือจากคนในชุมชน ซึ่งจากการศึกษาพบว่าสตรียังมีโอกาสน้อยในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมดังกล่าว เนื่องจากเงื่อนไขของการเป็นสตรี และระดับความรู้ ความเชื่อถือ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเวลาที่สตรีสามารถสร้างผลงานให้กับคนชุมชนได้เห็น ถึงแม้จะใช้เวลานานในการสะสมผลงานต่าง ๆ สตรีนั้นก็ได้รับการยอมรับและมีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตน และพัฒนาชุมชนของตนได้

4.4.2 ความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

จากการศึกษาพบว่า สตรีที่มีถิ่นที่อยู่อาศัยในพื้นที่ที่ศึกษาเป็นระยะเวลาานาน หรืออาศัยมาโดยกำเนิด จะทราบและเห็นถึงสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปในชุมชนของตน ได้รับรู้ถึงปัญหา และผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งความตระหนักในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในสตรี เริ่มต้นจากตนเองที่เป็นผู้จัดการสิ่งแวดล้อมภายในบ้านของตน จากการที่ตนเป็นผู้ดูแลความเรียบร้อยในครอบครัว เป็นผู้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ทำให้สตรีเกิดความตระหนักในเรื่องการจัดการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังที่นางเครือวัลย์ ปุหนุกอชีพค้าขาย โดยทำผักกาดดอง พบว่านางได้จัดทำระบบบำบัดน้ำเสียที่เกิดจากการหมักผักกาดดองอย่างดี โดยทำบ่อพักน้ำไว้จำนวน 2 บ่อ และป้องกันไม่ให้ส่งกลิ่นเหม็นไปกระทบกับชาวบ้าน เมื่อน้ำเริ่มตกละกอน นางจึงนำน้ำไปรดน้ำต้นไม้ หรือถ่ายเททิ้งในที่ว่างเปล่า ซึ่งการกระทำดังกล่าวเกิดจากความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความตระหนักในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของสตรีพบว่า เกิดจากความรู้และประสบการณ์ในการทำงานของสตรีในตำแหน่งต่าง ๆ รวมถึงความรู้จากการประกอบอาชีพที่สืบทอดกันมาแต่เดิม ดังกรณีที่นางสมพร ยาศี และนางนวลจันทร์ รักษ์ธรรม มีความตระหนักต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม และจากการประกอบอาชีพเรือเถาวัลย์ ซึ่งสตรีทั้งสองจะใช้ผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ ไม่ว่าจะเป็ยเศษเล็กเศษน้อยให้เกิดประโยชน์สูงสุด อีกทั้งความตระหนักยังเกิดจากการปรับตัวของสตรีพบว่า นางนวลจันทร์ รักษ์ธรรม ไม่ได้เป็นคนในพื้นที่ แต่เมื่อแต่งงานมาอยู่กับสามี นางจึงได้เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ศึกษา ทำให้นางเกิดการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และพร้อมจะดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็ยต้นไม้อื่นในบริเวณรอบบ้านและป่าไม้ การดูแลแหล่งน้ำลำธาร ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ดังกล่าว

ดังนั้น ความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่เป็นแรงผลักดันให้สตรีเข้าไปมีบทบาทในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อสตรีได้เห็นถึงสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เสื่อมโทรม การรับรู้ปัญหาและผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นความรู้ ความเข้าใจที่จะปฏิบัติการกิจใด ๆ ด้วยการเห็นความสำคัญที่ตนเองต้องเกี่ยวข้อง และถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำ และอาจเกิดจากการปฏิบัติในกิจกรรมนั้น ๆ อย่างเห็นประโยชน์บ่อยครั้ง ทำให้เกิดความตระหนัก และเมื่อได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกขององค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้สตรีดังกล่าวนำเอาปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน เข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนฯ จนถึงขั้นตอนการนำไปปฏิบัติและการติดตามผลในอนาคตต่อไป

4.4.3 ประสบการณ์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาพบว่า สตรีทั้ง 9 คนมีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย ซึ่งได้จากปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ ที่ตนเองได้รับ หรือการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนของตน ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าสตรีที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ 35 ปี ขึ้นไป และอาศัยอยู่ในพื้นที่มากกว่า 10 ปี ทุกคนพบว่า จากพื้นฐานความรู้ที่ได้รับ จากการฝึกฝนอบรม หรือการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ รวมทั้งการได้ทำงานให้กับชุมชน หรือสังคม ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญทำให้สตรีเกิดความรอบรู้ในการทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อชุมชนมากขึ้น เป็นการส่งเสริมประสบการณ์ในด้านการทำงานดังกล่าว รวมถึงความตระหนักในการรักษาสิ่งแวดล้อมของตนเองออกมาเป็นประสบการณ์ในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมดังที่นางสมพร ยาดี อดีตสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย ที่มีประสบการณ์ในการเข้าเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จะได้รับการยอมรับเชื่อถือจากชาวบ้านในชุมชน และได้เคยเห็นผลงานในฐานะสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของนาง เมื่อนางหมดวาระการเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล คนในชุมชนจึงมอบหมายให้นางเป็นประธานกลุ่มอาชีพ เพื่อดูแลกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย โดยมีหน้าที่ดูแลด้านการเงิน งบประมาณต่าง ๆ

ในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมก็เช่นเดียวกัน นางสมพร ยาดี เป็นผู้หนึ่งที่อาศัยอยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย โดยกำเนิด ได้รับรู้และเห็นถึงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย ในเรื่องปัญหาขยะที่ไม่มีมีการกำจัดขยะอย่างถูกวิธี และไม่มีรถเก็บขยะ หรือเตาเผาขยะ ขณะที่นางมีตำแหน่งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล นางได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดโครงการแยกขยะ และหาที่ทิ้งขยะให้กับชุมชน มีประสบการณ์จากการทำงานให้กับชุมชน ทำให้นางนำมาใช้กับครัวเรือนของนางและได้ถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้อื่นต่อไป เห็นได้จากการที่นางได้รับเชิญเป็นวิทยากรต่าง ๆ ในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้กับบุคคลภายนอกชุมชน นอกจากนางสมพร ยาดีแล้ว ยังมีนางสาวศิริพร ปัญญาแสน ประธานองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย ที่เป็นผู้หนึ่งที่มีประสบการณ์มากมายในการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือว่าเป็นผู้หญิงที่เก่ง มีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นที่ยอมรับ เคารพ และเชื่อถือ เนื่องจากเป็นแกนนำของผู้นำสตรี อีกทั้งยังมีเครือข่ายเกี่ยวกับสตรีสตรีมากมาย ที่นางเป็นผู้บริหารและเป็นผู้ก่อตั้งองค์กรสตรีในภาคเหนือขึ้นมา จากกิจกรรมที่นางเป็นผู้บริหารและก่อตั้ง จะมีการประชุมในการดำเนินงานต่าง ๆ ที่องค์กรสตรีรับผิดชอบ ทำให้นางมีงานมากมาย เกิดความรอบรู้ และมีประสบการณ์ในการทำงานต่าง ๆ รวมถึงการแก้ไขปัญหา และการจัดการให้งานนั้น ๆ สำเร็จลุล่วงไปถึงเป้าหมายที่วางไว้

ส่วนสตรีที่มีประสบการณ์น้อย มีการเข้าร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมน้อยเช่น นางพรรณฉวี จอมอินตา และนางปิ่น วงศ์ศรี จะไม่ค่อยออกความคิดเห็นในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนเท่าใดนัก เนื่องจากนางจะเน้นในเรื่องการจัดการคุณภาพชีวิตในเรื่องของกลุ่มอาชีพ การสร้างรายได้ให้กับชุมชน ซึ่งชุมชนของนางจะแบ่งแยกเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมให้กับผู้ชายเป็นผู้จัดการมากกว่า

ดังนั้น ประสพการณ์การทำงาน จึงถือเป็นปัจจัยที่ทำให้สตรีเกิดความรอบรู้ มีความรอบคอบ สามารถนำประสพการณ์ที่เกิดจากการทำงาน การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เข้ามาจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน และสังคมของตนเองได้อย่างมีระบบ และประสิทธิภาพ โดยอาศัยการฝึกฝนอบรม การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ การได้ร่วมกิจกรรมภายในชุมชนมาโดยตลอด ทำให้เกิดความตระหนัก ถือเป็น การสั่งสมประสพการณ์ โดยเฉพาะการอาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษาเป็นระยะเวลานานหรืออยู่มาโดยกำเนิด ทำให้ทราบถึงปัญหาและอาศัยความรู้และประสพการณ์ที่ตนเองเคยจัดการนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา นั้น เมื่อสามารถแก้ไขปัญหาได้ จึงได้ถ่ายทอดความรู้ ซึ่งถือว่าเป็นองค์กรเครือข่ายอีกองค์กรหนึ่งทำให้ สตรีได้รับรู้โดยผ่านประสพการณ์การทำงานนั้น ๆ

จากปัจจัยที่ทำให้สตรี เข้าไปมีส่วนในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในองค์การบริหารส่วน ตำบล ในเรื่องของกรรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชน และประสพ- การณ์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมพบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่เป็นตัวกระตุ้นให้สตรีเข้าไปจัดการคุณภาพ สิ่งแวดล้อมในอันดับแรกคือ ประสพการณ์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่สตรีได้รับจากการเข้าไปร่วม กิจกรรมต่าง ๆ จนมีบทบาทและตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ ในชุมชน และสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น โดยเข้าไปเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งประสพการณ์การทำงานดังกล่าว บวก กับตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับ ทำให้สตรีมีโอกาสเข้าไปร่วมในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้ รองลงไป คือความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่สตรีส่วนใหญ่พบเห็นได้จากสภาพแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ การเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมที่มีการเสื่อมโทรม การละเลยของคนในชุมชนต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม ทำให้สตรีเกิดความตระหนักและมีความต้องการเข้าไปแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น และ ท้ายสุดคือการ รับรู้ข้อมูลข่าวสาร ถือเป็นปัจจัยสุดท้ายที่ทำให้สตรีเข้าไปจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม เนื่องจากหากสตรี ไม่มีประสพการณ์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม ไม่ได้เข้าไปร่วมกลุ่มทำงาน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารก็จะได้ รับน้อย อีกทั้งหากสตรีอยู่แต่ในครัวเรือนของตน ไม่มีการแลกเปลี่ยนหรือพบปะพูดคุยกับบุคคลอื่น จะ ทำให้ไม่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านนี้เลย แต่กระนั้นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารก็ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญอีก ปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนผลักดันให้สตรี เข้าไปมีส่วนร่วม ในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในองค์การบริหาร ส่วนตำบล ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นปัจจัยใดถือเป็นมีส่วนสำคัญที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และมีส่วน ผลักดันให้สตรีมีบทบาทในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในองค์การบริหารส่วนตำบล